

Univerzita Karlova
Přírodovědecká fakulta

Studijní program: Biologie

Studijní obor: Biologie se zaměřením na vzdělávání – Geografie se zaměřením na vzdělávání

Tereza Škvorová

**Začlenění průřezových témat do výuky zeměpisu na 2. stupni základních škol
na úrovni zamýšleného kurikula**

Inclusion of interdisciplinary topics in the teaching of geography at the 2nd level of primary schools
at the level of the intended curriculum

Bakalářská práce

Vedoucí práce/Školitel: RNDr. Pavlína Netrdová, Ph.D.

Praha 2020

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci zpracovala samostatně a že jsem uvedla všechny použité informační zdroje a literaturu. Tato práce ani její podstatná část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Praze, 8. 6. 2020

.....

Tereza Škvorová

Poděkování

Ráda bych poděkovala RNDr. Pavlíně Netrdové, Ph.D. za její trpělivost při vedení této práce a veškeré rady a čas, které mi poskytla v průběhu zpracovávání závěrečné práce.

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zabývá zařazováním průřezových témat do výuky na 2. stupni základních škol. Konkrétně zkoumá začleňování průřezových témat do výuky zeměpisu, a to na úrovni zamýšleného kurikula. Součástí práce je analýza náhodně vybraných 56 školních vzdělávacích programů, ve kterých bylo zkoumáno začleňování jednotlivých průřezových témat do vzdělávacích oborů, podrobněji pak do výuky zeměpisu. Konkrétní příklady využití jsou analyzovány podle jednotlivých tematických okruhů vzdělávacího oboru zeměpis. V závěru práce jsou uvedeny konkrétní příklady z vybraných učebnic, které potvrzují vzájemný vztah zeměpisu s jednotlivými průřezovými tématy.

Klíčová slova: průřezová témata, základní vzdělávání, zeměpis, zamýšlené kurikulum

Abstract

This bachelor thesis deals with classification of interdisciplinary topics into teaching on the second stage of elementary school. Specifically, it examines the integration of interdisciplinary topics into the teaching of geography, at the intended curriculum level. Part of the thesis is an analysis of randomly selected 56 school educational programmes, in which the integration of the individual interdisciplinary topics into educational programmes was examined, and into geography teaching more in details. Specific examples of use are analysed according to the individual thematic areas of the geography field of education. In conclusion of the thesis, specific examples are given from selected textbooks that confirm the relation between geography and the individual interdisciplinary topics.

Key words: interdisciplinary topics, elementary school, geography, intended curriculum

Obsah

Seznam grafů.....	6
Seznam tabulek	6
Seznam použitých zkratk.....	7
1. Úvod.....	8
2. Kurikulární dokumenty v českém školství.....	10
3. Průřezová témata ve výuce.....	13
3.1 Vymezení průřezových témat	14
3.1.1 Osobnostní a sociální výchova.....	14
3.1.2 Výchova demokratického občana	16
3.1.3 Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech.....	17
3.1.4 Multikulturní výchova.....	18
3.1.5 Enviromentální výchova	20
3.1.6 Mediální výchova.....	21
4. Metodika.....	23
5. Vztah průřezových témat k vzdělávacím oborům.....	25
6. Průřezová témata ve výuce zeměpisu.....	32
6.1 Zařazení průřezových témat do výuky zeměpisu	33
7. Závěr.....	49
Seznam použité literatury	52
Seznam školních vzdělávacích programů	55
Seznam příloh.....	60

Seznam grafů

Graf 1: Osobnostní a sociální výchova	26
Graf 2: Výchova demokratického občana	27
Graf 3: Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech.....	28
Graf 4: Multikulturní výchova	29
Graf 5: Environmentální výchova	30
Graf 6: Mediální výchova.....	31
Graf 7: Zastoupení zeměpisu v jednotlivých průřezových tématech dle zkoumaných ŠVP....	34
Graf 8: Geografické informace, zdroje dat, kartografie a topografie – zastoupení průřezových témat dle zkoumaných ŠVP	35
Graf 9: Přírodní obraz Země – zastoupení průřezových témat dle zkoumaných ŠVP.....	37
Graf 10: Regiony světa – zastoupení průřezových témat dle zkoumaných ŠVP	38
Graf 11: Společenské a hospodářské prostředí – zastoupení průřezových témat dle zkoumaných ŠVP	40
Graf 12: Životní prostředí – zastoupení průřezových témat dle zkoumaných ŠVP.....	43
Graf 13: Česká republika – zastoupení průřezových témat dle zkoumaných ŠVP	45
Graf 14: Terénní geografická výuka, praxe a aplikace – zastoupení průřezových témat dle zkoumaných ŠVP	47

Seznam tabulek

Tabulka 1: Geografické informace, zdroje dat, kartografie a topografie – očekávané výstupy a uplatnění průřezových témat ve výuce zeměpisu dle zkoumaných ŠVP	36
Tabulka 2: Přírodní obraz Země – očekávané výstupy a uplatnění průřezových témat ve výuce zeměpisu dle zkoumaných ŠVP	37
Tabulka 3: Regiony Země – očekávané výstupy a uplatnění průřezových témat ve výuce zeměpisu dle zkoumaných ŠVP	39
Tabulka 4: Společenské a hospodářské prostředí – očekávané výstupy a uplatnění průřezových témat ve výuce zeměpisu dle zkoumaných ŠVP	41
Tabulka 5: Životní prostředí – očekávané výstupy a uplatnění průřezových témat ve výuce zeměpisu dle zkoumaných ŠVP	44
Tabulka 6: Česká republika – očekávané výstupy a uplatnění průřezových témat ve výuce zeměpisu dle zkoumaných ŠVP	46
Tabulka 7: Terénní geografická výuka, praxe a aplikace– očekávané výstupy a uplatnění průřezových témat ve výuce zeměpisu dle zkoumaných ŠVP	48

Seznam použitých zkratk

CIZ.J	Cizí jazyky
ČJ	Český jazyk
D	Dějepis
ENV	Environmentální výchova
F	Fyzika
HV	Hudební výchova
CH	Chemie
IKT	Informační a komunikační technologie
M	Matematika
MDV	Mediální výchova
MKV	Multikulturní výchova
PČ	Pracovní činnosti
PŘ	Přírodopis
PT	Průřezové téma
RVP	Rámcový vzdělávací program
RVP G	Rámcový vzdělávací program pro gymnázia
RVP ZV	Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání
ŠVP	Školní vzdělávací program
TV	Tělesná výchova
VDO	Výchova demokratického občana
VKO	Výchova k občanství
VKZ	Výchova ke zdraví
VMEGS	Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech
VV	Výtvarná výchova
Z	Zeměpis
ZŠ	Základní škola

1. Úvod

Ač jsou průřezová témata povinnou součástí vzdělávání, je jejich začleňování do výuky jednotlivých vzdělávacích oborů na základě mé vlastní zkušenosti opomíjeno a upozadováno. Proto jsem se rozhodla v bakalářské práci této problematice více věnovat a ukázat, že průřezová témata mohou být nápomocna v cestě za dosažením vzdělávacích cílů mnoha vzdělávacích oborů a obráceně. Začlenění jednotlivých průřezových témat do výuky uvedu na příkladu vzdělávacího oboru zeměpis, kde poukážu na provázanost mezi obsahem vzdělávacího oboru a průřezovými tématy také s pomocí existujících příkladů v učebnicích. Průřezová témata reagují na aktuální dění ve světě a napomáhají žákům osvojit si vlastnosti, dovednosti, hodnoty a postoje, které mohou využívat v běžném životě. Díky těmto získaným atributům pak bude žák schopen zodpovědně jednat v dnešní rychle se rozvíjející společnosti.

V současné době se výuka na českých školách řídí vzdělávacími programy – rámcovými (RVP) a školními (ŠVP) vzdělávacími programy, které umožňují vyučujícím předávat žákům látku nejrozličnějšími metodami a způsoby. Vedle rozvoje vědomostí a dovedností žáka se v rámci výuky rozvíjí i oblasti postojů a hodnot. V tomto případě zde hrají nezastupitelnou roli průřezová témata, která jsou definována v RVP pro základní vzdělávání (RVP ZV) i v RVP pro gymnázia (RVP G).

Cílem této bakalářské práce je analyzovat a zhodnotit možnosti propojování průřezových témat s výukou vzdělávacích oborů na 2. stupni základních škol, a to na úrovni zamýšleného kurikula. Konkrétně je věnována pozornost vzdělávacímu oboru zeměpis, kdy je zkoumáno začleňování průřezových témat do zeměpisu a naopak využití zeměpisných dovedností při výuce průřezových témat. Tohoto cíle je dosaženo pomocí analýzy náhodně vybraných 56 ŠVP 2. stupňů základních škol (ZŠ). V návaznosti na cíl bakalářské práce byly stanoveny dvě výzkumné otázky:

- „*V jakých předmětech a v jakých souvislostech jsou jednotlivá průřezová témata zařazována do výuky?*“
- a konkrétně „*Jakým způsobem jsou průřezová témata zařazována do výuky zeměpisu a v jakých souvislostech?*“.

Na náhodně vybraných 56 ZŠ ze všech krajů Česka bylo na úrovni ŠVP sledováno začlenění průřezových témat do výuky, vazba na vzdělávací obory a učební plány zeměpisu. Konkrétní zařazení průřezových témat do výuky zeměpisu bylo analyzováno podle tematických okruhů zeměpisu a jejich očekávaných výstupů.

Jelikož průřezová témata jsou povinnou součástí českého vzdělávání, je potřeba si je hlouběji představit. Nejprve však v kapitole 2 představím české kurikulární dokumenty, aby bylo jasné, kde se průřezová témata vlastně vzala. Ve třetí kapitole jsou již na základě odborné literatury charakterizována jednotlivá průřezová témata, jejich cíle a vztahy se vzdělávacími obory. V následující kapitole je podrobně uvedena metodika provádění analýzy ŠVP. Výsledky analýzy jsou obsaženy a diskutovány v kapitolách 5 a 6. Poslední kapitola této práce zahrnuje mimo jiné ukázky úloh z učebnic zeměpisu od nakladatelství Fraus, které jsou perspektivní pro možnost začlenění průřezových témat do výuky zeměpisu, a naopak využití zeměpisných dovedností k naplnění cílů jednotlivých průřezových témat.

2. Kurikulární dokumenty v českém školství

Samotný pojem kurikulum existoval v Evropě již v době Jana Amose Komenského, ovšem na nějakou dobu se vytratil z jazykového povědomí (Skalková 2007). Walterová (1994) připomíná, že slovo kurikulum jako pedagogický pojem se znovu objevilo ve 20. letech 20. století ve Spojených státech amerických. Do západoevropských zemí se dostalo koncem 60. let 20. století v podobě tzv. kurikulárního hnutí. V Česku se tento pojem objevuje až začátkem 90. let 20. století. Od počátku 21. století se pak stává velmi používaným pojmem, a to díky vydání Bílé knihy (2001) a následným změnám v českém školství (Podroužek 2002).

Z hlediska forem kurikula rozlišujeme tři základní typy – zamýšlené, realizované a dosažené (Průcha 2017). Zamýšlené kurikulum je to, co je plánováno jakožto cíle a obsah vzdělávání. Realizované kurikulum je vymezeno jako konkrétní učivo, které učitel předává svým žákům při výuce. Za dosažené kurikulum pak považujeme to učivo, které bylo žáky osvojeno. Jedná se především o znalosti v jednotlivých vzdělávacích oborech (Průcha 2017). Tato bakalářská práce se věnuje propojování průřezových témat s výukou zeměpisu právě na úrovni zamýšleného kurikula. Podle Průchy (2013) je zamýšlené kurikulum rozděleno do dvou rovin. První rovina je zamýšlené kurikulum koncepční a řadíme od něj Národní program rozvoje vzdělávání (tzv. Bílá kniha). Z ní pak vychází zamýšlené kurikulum projektové, do kterého řadíme RVP, ŠVP a učebnice.

V českém i světovém školství probíhá v současné době snaha o kurikulární reformu tím, že se vytvářejí taková kurikula školního vzdělávání, která by zabezpečovala přípravu žáka na život ve 21. století (Průcha a kol. 2013). Na počátku 21. století proběhla takováto reforma v Česku, se kterou souviselo i zavedení nového systému kurikulárních dokumentů. Důležitým krokem by mělo být nové nastavení cílů vzdělávání. Tento fakt přibližuje Řezníčková a kol. (2013, s. 9): „Proces vzdělávání je kvalitní, naplní-li se předem stanovené vzdělávací cíle“. Nesmíme přitom opomínat, že vzdělávání je mnohoúrovňový a multifaktoriálně podmíněný proces (Řezníčková a kol. 2013).

Nejvýše postaveným kurikulárním dokumentem v Česku je již zmíněný Národní program rozvoje vzdělávání (tzv. Bílá kniha), který byl v roce 2001 vydán Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy. Jedná se o strategický dokument, který vznikl v důsledku vývoje českého školství po roce 1989 jako „systémový projekt, formující myšlenková východiska, obecné záměry a rozvojové programy, které mají být směrodatné pro vývoj vzdělávací soustavy ve střednědobém horizontu“ (Bílá kniha 2001, s. 7).

Ze základů a myšlenek Bílé knihy vycházejí rámcové vzdělávací programy (RVP ZV a RVP G), které jsou nejvýše položeným závazným dokumentem pro české školství (Zormanová 2014). Jejich cílem je vymezit výsledky vzdělávání a soubor učiva, které je škola povinna zařadit do svých ŠVP. V RVP najdeme závazné formulace rámců vzdělávání a konkretizující požadavky státu na cíle, obsahy a očekávané výstupy vzdělávání (Průcha 2009). Dále jsou zde uvedeny tzv. klíčové kompetence (kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální, kompetence občanské, kompetence pracovní), které představují soubor vědomostí, dovedností, postojů a hodnot, které žák později uplatní v reálném životě (RVP ZV 2017, RVP G 2007). Klíčové kompetence jsou zařazovány do kurikulárních dokumentů všech států Evropské unie, jelikož jsou jedním z cílů Lisabonské strategie Evropské unie (Průcha a kol. 2013).

K naplnění klíčových kompetencí dochází v tzv. vzdělávacích oblastech, do kterých je rozdělen vzdělávací obsah základního i gymnaziálního vzdělávání. V základním vzdělávání jich rozlišujeme devět (Jazyk a jazyková komunikace, Matematika a její aplikace, Informační a komunikační technologie, Člověk a jeho svět, Člověk a společnost, Člověk a příroda, Umění a kultura, Člověk a zdraví a Člověk a svět práce) (RVP ZV 2017). V RVP G (2007) jsou tyto vzdělávací oblasti lehce upraveny a rozlišujeme jich zde osm (Jazyk a jazyková komunikace, Matematika a její aplikace, Člověk a příroda, Člověk a společnost, Člověk a svět práce, Umění a kultura, Člověk a zdraví a Informatika a informační a komunikační technologie). Každá z těchto zmiňovaných vzdělávacích oblastí je v RVP konkretizována očekávanými výstupy a učivem a je rozdělena do několika vzdělávacích oborů, které si jsou navzájem velmi blízké, ať už obsahem či charakterem učiva (Hesová 2011). Samotný vzdělávací obor zeměpis se řadí do vzdělávací oblasti Člověk a příroda, ač svým obsahem učiva má přesah i do jiných vzdělávacích oblastí. Obor zeměpis vychází z vědní disciplíny geografie, která je považována za komplexní vědní disciplínu, což v samotné výuce zeměpisu vyvolává potřebu přehodnocovat pojetí a výběr vzdělávacího obsahu (Řezníčková 2015). Podle Řezníčkové (2015) se výuka zeměpisu ve školní praxi nemá zabývat celou realitou, ale především vztahy, které propojují a integrují společenské a přírodní jevy v rámci těchto sfér i mezi nimi a jejich vzájemné ovlivňování.

Jako povinná složka vzdělávání jsou v RVP obsažena průřezová témata, která procházejí napříč všemi vzdělávacími oblastmi a mají za úkol formovat především hodnoty a postoje žáků (Zormanová 2014). RVP ZV (2017) definuje šest průřezových témat - Osobnostní a sociální výchova, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Výchova demokratického občana; Multikulturní výchova, Environmentální

výchova a Mediální výchova. V RVP G (2007) jich najdeme jen pět, chybí zde průřezové téma Výchova demokratického občana.

Všechny výše zmíněné složky v příslušných RVP si každá škola převede do svého ŠVP, které si vytvoří sama. Právě tento proces dává školám volnost upravit vzdělávání podle specifického charakteru dané školy a jejího okolí, regionu a zkušenosti jednotlivých pedagogů (Zormanová 2014). Učitelé tak nejsou vázáni na nejrozličnější typy osnov, jako tomu bylo ve 20. století (Podroužek 2002).

3. Průřezová témata ve výuce

Jak bylo uvedeno, průřezová témata jsou definována v RVP, které jsou závazné pro všechny základní školy a pro gymnázia (existují i výjimky, např. gymnázia se sportovní přípravou). Tato témata jsou v rámci vzdělávání aktuální a mají za cíl rozvíjet především jednání, hodnotový systém a postoje žáka. Proto jsou průřezová témata považována za důležitý formativní prvek, který žáka provází celým jeho vzděláváním (RVP ZV 2017). Obsah průřezových témat pro základní vzdělávání je určen tematickými okruhy, které se dotýkají všech vzdělávacích oblastí, a umožňují tak propojení všech vzdělávacích oborů. Všechny tyto tematické okruhy jsou povinné a každá škola je musí zařadit do svého ŠVP, kde si je sama konkretizuje dle hloubky, rozsahu a způsobu realizace výuky (RVP ZV 2017). Školská zařízení mají tři možnosti zařazení průřezových témat do výuky. Jedná se o integraci průřezových témat do obsahů jednotlivých vzdělávacích oborů, dále o jejich zařazení v rámci projektů, exkurzí či seminářů, nebo o jejich realizaci pomocí samostatného vzdělávacího oboru (Šrubařová 2009).

Průřezová témata stojí nad vzdělávacími obory a podporují jejich vzájemné propojení. Dále vnášejí do těchto oborů aktuální témata a problémy, které se dějí v jejich blízkém okolí, společnosti a ve světě. V této fázi probíhá vzájemná interakce mezi vzdělávacím oborem a průřezovým tématem, kdy je skrze obor rozvíjeno průřezové téma a naopak (Václavík 2015).

Při samotné výuce průřezových témat nehraje velkou roli to, jaké dovednosti a znalosti si žák odnese, ale především to, jaké si osvojí hodnoty a postoje, které v jednotlivých oblastech průřezových témat získá (Šrubařová 2009). Jinými slovy jde o to, že smysl průřezových témat bude naplněn, pokud dojde k propojení se vzdělávacími obsahy oborů (RVP ZV 2017). Kvalitní realizace průřezového tématu není jen na rozhodnutí školy, jakým způsobem jej bude realizovat, ale také na všech subjektech, kterých se dané téma týká, tedy například na pojetí výuky jednotlivých učitelů, klimatu školy, ale také na žácích samotných (Červený 2007).

3.1 Vymezení průřezových témat

V etapě základního vzdělávání je vymezeno šest průřezových témat, která budou podrobněji představena:

3.1.1 Osobnostní a sociální výchova

Smyslem průřezového tématu Osobnostní a sociální výchova je napomáhat žákovi utvářet vlastní hodnoty a dovednosti, které využije v běžném životě (RVP ZV 2017). Zařazení tohoto průřezového tématu do výuky by mělo sloužit jako primární prevence rizikového chování a zkvalitnění mezilidské komunikace. Při výuce by se mělo vycházet z každodenních zkušeností žáka a využívat modelové situace, se kterými se žák může setkat v reálném životě (Václavík 2015).

Zařazení Osobnostní a sociální výchovy je vhodné ve všech vzdělávacích oblastech a oborech. Například vzdělávací obory český jazyk a literatura a cizí jazyky rozvíjí žáka v každodenní verbální i neverbální komunikaci. Ve vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět se žák posiluje především v tématech souvisejících se sebepoznáním, seberegulací a s psychickým zdravím. Vzdělávací oblast Člověk a společnost se rozvíjí především ve vzdělávacím oboru Výchova k občanství, konkrétně v jeho dvou částech Člověk ve společnosti a Člověk jako jedinec. Sledování chování, komunikace a jednání v přírodním prostředí u různých živočišných druhů vede k vazbě na vzdělávací obory přírodopis, zeměpis a chemie (RVP ZV 2017).

Průřezové téma Osobnostní a sociální výchova má za **cíl pracovat s osobnostními a sociálními dispozicemi žáka a rozvíjet je pomocí modelových situací vycházejících z každodenních situací v běžném životě** (Václavík 2015).

„Přínos průřezového tématu k rozvoji osobnosti žáka: vede k porozumění sobě samému a druhým; utváří a rozvíjí základní dovednosti pro spolupráci; vede k uvědomování si hodnoty různosti lidí, názorů, přístupů k řešení problémů; přispívá k uvědomování si mravních rozměrů různých způsobů lidského chování.“ (výběr z RVP ZV 2017, str. 127)

Tematické okruhy Osobnostní a sociální výchovy jsou rozděleny do tří částí:

a) Osobnostní rozvoj

- rozvoj schopností poznání, sebepoznání a sebepojetí, seberegulace a sebeorganizace, psychohygiena, kreativita

b) Sociální rozvoj

- poznávání lidí, mezilidské vztahy, komunikace, kooperace a kompetice

c) Morální rozvoj

- řešení problémů a rozhodovací dovednosti, hodnoty, postoje, praktická etika

V rámci zeměpisu se na toto průřezové téma nahlíží hlavně přes vztah člověk-příroda. Lze ho propojit s učivem ochrany přírody a životního prostředí a prostřednictvím toho lze rozvíjet osobnost samotného žáka. Žák by si měl uvědomit, že za činy, které koná vůči životnímu prostředí, je především odpovědný on sám. Lze to demonstrovat na příkladech proč třídit odpad nebo proč dodržovat značené turistické trasy. Zacházíme zde spíše k tématům z Environmentální výchovy, ale zároveň se zde rozvíjí žákovy dovednosti z průřezového tématu Osobní a sociální výchova (RVP ZV 2017). Pokud bychom chtěli rozvíjet dovednosti organizace a času a systém práce, můžeme zadat jednoduché příklady s orientací v mapě. Tím si žák bude zároveň posilovat i mapové dovednosti. Pro zvýšení pozornosti žáků je vhodné zařadit i výuku v okolí školy. Tento trend je populární hlavně z důvodu nahrazení terénní výuky. Nejen že při této činnosti dochází k ušetření financí za cestování, ale také je zde možnost využití osobních zkušeností žáků a posílení jejich vztahu k místu svého bydliště, resp. školy (Řezníčková 2008).

Průřezové téma Osobnostní a sociální výchova se svým obsahem odlišuje od ostatních průřezových témat. Zatímco například v Environmentální výchově nebo ve Výchově k myšlení v evropských a globálních souvislostech se jejich obsah soustředí na jednání a postoje člověka ve vztahu k různým celospolečenským problémům, zde se pozornost věnuje především žákovi samému. Zaměřuje se na rozvoj životních dovedností žáka v komunikačních a vztahových

situacích včetně vztahu se sebou samým (Josef 2014). Z těchto důvodů bude průřezové téma Osobnostní a sociální výchova v dalších částech této práce upozaděno a větší pozornost bude věnována ostatním průřezovým tématům.

3.1.2 Výchova demokratického občana

Průřezové téma Výchova demokratického občana má žáka vybavit základní úrovní občanské gramotnosti, která mu má pomoci k orientaci v demokratické společnosti. V obecné rovině se mají představovat hodnoty, jako jsou spravedlnost, odpovědnost, tolerance a v konkrétní rovině má průřezové téma vést k rozvoji kritického myšlení a vědomí o právech a povinnostech. Na základě nabytých informací by měl žák být schopen konstruktivně řešit problémy na základě respektu k druhým (Václavík 2015). Pro realizaci průřezového tématu ve výuce je důležité vycházet z reálných životních situací a ze zkušeností žáka (RVP ZV 2017). Koncepce občanské výchovy je odlišná u každého státu, jelikož každý stát má rozdílné chápání pojmu občanství. Nicméně každé pojetí občanství by podle Cogana a Derricotta (1998) mělo zahrnovat soubor znalostí, dovedností a hodnot, kterými by občané každého státu měli disponovat.

Průřezové téma Výchova demokratického občana má za **cíl dovést žáka k porozumění demokratickým principům a vybavit ho občanskou gramotností, která mu umožní orientaci v demokratické společnosti a konstruktivně řešit problémy** (Václavík 2015).

„Přínos průřezového tématu k rozvoji osobnosti žáka (výběr z RVP ZV 2017, str. 129): vede k aktivnímu postoji v obhajování a dodržování lidských práv a svobod; vede k uvažování o problémech v širších souvislostech a ke kritickému myšlení; vychovává k úctě k zákonu; rozvíjí disciplinovanost a sebekritiku; umožňuje posuzovat a hodnotit společenské jevy, procesy, události a problémy z různých úhlů pohledu (lokální, národní, evropská, globální dimenze); vede k respektování kulturních, etnických a jiných.“

Tematické okruhy průřezového tématu Výchova demokratického občana jsou zaměřeny především na utváření a rozvíjení demokratických dovedností, vědomostí a postojů potřebných pro každodenní život:

- Občanská společnost a škola
- Občan, občanská společnost a stát
- Formy participace občanů v politickém životě
- Principy demokracie jako formy vlády a způsobu rozhodování

Nejbližšími vzdělávacími obory průřezového tématu Výchova demokratického občana jsou výchova k občanství a dějepis, kde jsou zařazeny principy demokracie a demokratického rozhodování, a vzdělávací oblast Člověk a jeho svět, ve které se uplatňují témata zaměřena na vztah k vlasti a k domovu (RVP ZV 2017). Ve vzdělávacím oboru zeměpis je vhodné začlenit průřezové téma Výchova demokratického občana do výuky sociální a regionální geografie, kde si žák lépe osvojí znalosti a postoje týkající se demokracie a demokratického uvažování, na základě kterých je schopen srovnávat pojetí demokracie a jiné formy vlády po celém světě.

3.1.3 Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

Průřezové téma Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech se prolíná celým základním vzděláváním, a slouží tak jako prostředek pro výchovu budoucích evropských občanů, kteří jsou v dospělosti schopni flexibility a mobility v občanské, pracovní i osobní sféře (RVP ZV 2017). Je zde kladen důraz na evropský a globální pohled na aktuální dění ve světě. V dnešní globalizované společnosti se žáci prostřednictvím médií, ale i díky každodenním zkušenostem setkávají například s problematikou chudoby, válečných konfliktů, přírodních katastrof a dalších faktorů, které s těmito problémy souvisí. Díky propojenosti světa se nás tyto zdánlivě vzdálené problémy také týkají. Proto je nutné představit žákům tyto problémy blíže, aby porozuměli tomu, jaké následky mohou přinést, jak při nich jednat, ale také jak se je již v minulosti podařilo vyřešit (Stará 2016). Jinými slovy se toto průřezové téma snaží dívat na jednotlivé poznatky ze vzdělávacích oborů na globální úrovni a v souvislostech mezinárodního kontextu.

Průřezové téma Výchova v evropských a globálních souvislostech má za cíl dívat se na učivo, aktuální situace a dění z pohledu globálního kontextu.

„Přínos průřezového tématu k rozvoji osobnosti žáka (výběr z RVP ZV 2017, str.131,132): kultivuje postoje k Evropě jako širší vlasti a ke světu jako globálnímu prostředí života; prohlubuje porozumění vlivu kulturních, ideologických a sociopolitických rozdílů na vznik a řešení globálních problémů v jejich vzájemných souvislostech; pomáhá překonávat stereotypy a předsudky; utváří pozitivní postoje k jinakosti a kulturní rozmanitosti.“

Tematické okruhy průřezového tématu Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech jsou zaměřeny především na poznání Evropy a světa jako uspořádaného prostředí měnícího se v čase:

- Evropa a svět nás zajímá
- Objevujeme Evropu a svět
- Jsme Evropané

Dle RVP ZV (2017) se průřezové téma Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech zabývá především propojením poznatků z dějepisu, politické geografie (zeměpisu) a z výchovy k občanství. Dále se ve vzdělávací oblasti Člověk a příroda zaměřuje na objasňování důsledků globálních vlivů na životní prostředí. V neposlední řadě se toto průřezové téma začleňuje do výuky vzdělávacích oborů cizí jazyky a český jazyk a literatura tím, že slouží pro lepší mobilitu žáka v reálném životě. Zařazení průřezového tématu výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech do vzdělávací oblasti Člověk a zdraví probíhá především v oboru tělesná výchova, kde by žák měl získat větší zájem o sport a jeho význam.

Do výuky zeměpisu můžeme toto průřezové téma zařadit prakticky kdykoliv. Ať už je řeč o globálním nedostatku vody, suchu v Česku či o politické situaci. Vždy je třeba využít aktuálních a relevantních informací, čímž si žák zároveň prohlubuje znalosti a dovednosti z Mediální výchovy. Žák si tak vytvoří vlastní představu o fungování světa a je schopen o těchto faktech diskutovat (RVP ZV 2017). Jelikož je průřezové téma výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech opřené o aktuálnost událostí ve světě, je vhodné se k této problematice vracet ve výuce pravidelně. Může k tomu být věnováno prvních pár minut z výuky. Je důležité namotivovat žáky, aby oni sami vyhledávali informace o aktuálním dění ve světě.

3.1.4 Multikulturní výchova

Průřezové téma Multikulturní výchova seznamuje žáky s rozmanitostí různých světových kultur, jejich hodnotami a tradicemi. Díky nově získaným informacím si žák lépe uvědomí svoji vlastní kulturní identitu. Tuto skutečnost přibližuje Marádová (2006, str. 5): *„Důležitou součástí přípravy na život v multikulturní realitě je výchova k toleranci a k respektování lidských práv, příprava na sociální, ekonomické i politické aspekty integrace mezi lidmi s odlišným sociokulturním zázemím“*. V tomto případě má škola výchovnou funkci a slouží jako místo, kde se setkávají žáci a učitelé různého sociálního i kulturního zázemí.

Aby byla Multikulturní výchova efektivní, musí se prolínat celým prostředím vzdělávacího zařízení, kde by se všichni měli cítit rovnoprávně a odlišné kulturní skupiny by se měly navzájem tolerovat (RVP ZV 2017). Multikulturní výchova je v současné době velmi důležitá, jelikož se žák bude v průběhu svého života čím dál tím častěji setkávat s lidmi jiných etnik, náboženství, ras, životního stylu a v neposlední řadě s lidmi, kteří budou uznávat jiné hodnoty.

Průřezové téma Multikulturní výchova má za **cíl rozvíjet smysl pro spravedlnost, toleranci, solidaritu a napomáhat k respektu a spolupráci mezi jednotlivými etniky.**

„Přínos průřezového tématu k rozvoji osobnosti žáka (výběr z RVP ZV 2017, str. 134): učí přijmout druhého jako jedince se stejnými právy, uvědomovat si, že všechny etnické skupiny a všechny kultury jsou rovnocenné a žádná není nadřazena jiné; napomáhá žákům uvědomit si vlastní identitu, být sám sebou, reflektovat vlastní sociokulturní zázemí; vede k angažovanosti při potírání projevů intolerance, xenofobie, diskriminace a rasismu.“

Tematické okruhy průřezového tématu Multikulturní výchova vycházejí z aktuální situace na škole a v okolí školy. Začlenění jednotlivých témat do výuky může být ovlivněno dohodou učitelů, žáků a zákonných zástupců. Mezi tematické okruhy patří:

- Kulturní diferenciacce
- Lidské vztahy
- Etnický původ
- Multikulturalita
- Princip sociálního smíru a solidarity

Multikulturní výchova se prolíná všemi vzdělávacími oblastmi a obory. Především to jsou obory dějepis, výchova k občanství, výchova ke zdraví, tělesná výchova, informační a komunikační technologie, hudební a výtvarná výchova a cizí jazyky. Ve vzdělávacích oborech vzdělávací oblasti Člověk a příroda se toto průřezové téma dotýká především vzdělávacího oboru zeměpis (RVP ZV 2017). V zeměpise je toto průřezové téma vhodné zařadit při výuce sociální a regionální geografie. V regionální geografii právě vztahy týkající se tohoto tématu vymezují jednotlivé makroregiony. Učitel by zde měl hrát roli průvodce a neměl by říkat jen svůj názor na danou problematiku (Marádová 2006). Pokud učitel začne hodinu výkladem podloženým fakty, například o náboženstvích a jejich specifikách, může na to volně navázat diskusí ze současného dění. Bude-li se diskuse ubírat směrem k pohybu obyvatelstva, žáci pomocí návodných otázek odhadnou možná rizika, která mohou nastat při střetu rozdílných národností, kultur a náboženství. Dále by se toto téma dalo vhodně použít na začátku školního

roku, kdy by žáci uvedli, kde v zahraničí či v České republice trávili prázdniny. Na to by se dalo navázat diskusí o tom, jak to na daných místech vypadalo. Toto téma se dá využít nejen na začátku školního roku, ale obecně se zkušenostmi žáků s cestováním, a to v rámci probíraného tématu cestovní ruch. Jaké problémy a dopady cestovní ruch může přinášet apod.

3.1.5 Enviromentální výchova

Průřezové téma Environmentální výchova je důležité téma, které se zabývá vzájemným vztahem člověka a životního prostředí (RVP ZV 2017). Zaměřuje se především na dopady lidských činností vůči životnímu prostředí (rychle rostoucí lidská populace, vyčerpávání přírodních zdrojů apod.). Aby došlo alespoň k částečnému vyřešení těchto problémů, je potřeba environmentálně vzdělaná společnost, která bude těmto problémům předcházet a podílet se na jejich řešení (Laciná, Kostkan 2013). Tento fakt potvrzuje i odborná zahraniční literatura, kde Begon, Harper, Townsend (1997, str. 112) popisují tento vztah takto: „*Pokud chceme využívat přírodní produkty, a přitom je neničit, chceme-li vědět dopředu, co se v bezprostřední budoucnosti stane s naším životním prostředím, pak musíme světu přírody i organismům, které jsou jeho součástí, rozumět.*“.

Průřezové téma Environmentální výchova má za **cíl odpovědné environmentální chování**. Tzn. chování, kdy žák při svém rozhodování bere na vědomí dopady na životní prostředí, a zároveň se zapojuje do aktivit spojených se zvyšováním kvality životního prostředí (Metodický portál 2015).

„*Přínos průřezového tématu k rozvoji osobnosti žáka (výběr z RVP ZV 2017, str. 135-136): přispívá k poznávání a chápání souvislostí mezi vývojem lidské populace a vztahy k prostředí v různých oblastech světa; ukazuje modelové příklady žádoucího i nežádoucího jednání z hledisek životního prostředí a udržitelného rozvoje; seznamuje s principy udržitelnosti rozvoje společnosti; vede k angažovanosti v řešení problémů spojených s ochranou životního prostředí; vede k vnímavému a citlivému přístupu k přírodě a přírodnímu a kulturnímu dědictví.*“

Tematické okruhy průřezového tématu Environmentální výchova mají umožňovat pochopení problematiky vztahů člověka k životnímu prostředí:

- Ekosystémy
- Základní podmínky života
- Lidské aktivity a problémy životního prostředí
- Vztah člověka k prostředí

S Environmentální výchovou se setkáváme nejen v přírodovědných předmětech, jako jsou přírodopis, fyzika nebo zeměpis, ale také ve společenských vědách. Nejvíce se však na její výuce podílí právě vzdělávací obory přírodopis, fyzika, chemie a zeměpis, tedy obory spadající do vzdělávací oblasti Člověk a příroda. Díky znalostem nabytých v těchto oborech si žák ucelí své postoje k pochopení základních přírodních zákonitostí, vztahů a procesů týkajících se životního prostředí, postavení člověka v přírodě apod. Vzdělávací oblast Člověk a jeho svět poskytuje ucelený pohled na okolní prostředí a přírodu. Dále je Environmentální výchova zařazována do vzdělávacích oblastí Člověk a společnost, Člověk a zdraví, Informační a komunikační technologie, Umění a kultura a Člověk a svět práce (RVP ZV 2017).

K porozumění problematice Environmentální výchovy je důležité propojovat znalosti ze všech vzdělávacích oborů. V zeměpise je možné se zaměřit na udržitelný rozvoj a ochranu krajiny. Toto průřezové téma se řeší především v problémových otázkách, na které se hledají odpovědi (např. Proč je důležité chránit krajinu?). Probíraná témata, která mohou žáka zaujmout svou aktuálností, mohou být například supermarkety, doprava a životní prostředí, cestovní ruch a životní prostředí, kácení tropických lesů nebo civilizační choroby (Matějček 2008).

3.1.6 Mediální výchova

Průřezové témata Mediální výchova má na úrovni základního vzdělávání nabízet základní poznatky a dovednosti související s mediální komunikací a prací s médii (RVP ZV 2017). Žák by měl pomocí mediální výchovy získat vědomosti a dovednosti, se kterými by byl schopen poznat důvěryhodnou zprávu například od tzv. fake news. Důvěryhodná zpráva by neměla být nijak citově zabarvená, měla by být věcná, spolehlivá, úplná a včasná. Na rozdíl od fake news zprávy, která téměř všechny zásady důvěryhodné zprávy porušuje (Pospíšil, Zavadová 2009). Celá koncepce mediální výchovy se tak opírá o představu, že mediálně gramotný člověk vlastní jakýsi soubor dovedností a vědomostí nutných pro orientaci v nepřehledné mediální nabídce současné společnosti (Šimková 2006). Jinými slovy je třeba dosáhnout tzv. „mediální gramotnosti“ (RVP ZV 2017).

Průřezové téma Mediální výchova má za **cíl pomoci žákům rozlišovat informace, jejich věrohodnost a vztah k realitě.**

„Přínos průřezového tématu k rozvoji osobnosti žáka (výběr z RVP ZV 2017, str. 135-136): umožňuje rozvíjet schopnost analytického přístupu k mediálním obsahům a kritického odstupu od nich; vytváří představu o roli médií v každodenním životě v regionu (v lokalitě); přispívá k využívání vlastních schopností v týmové práci i v redakčním kolektivu; napomáhá k uvědomění si možnosti svobodného vyjádření vlastních postojů a odpovědnosti za způsob jeho formulování a prezentace.“

Tematické okruhy průřezového tématu Mediální výchova se člení na tematické okruhy receptivních a produktivních činností:

- a) Receptivní činnosti - kritické čtení a vnímání mediálních sdělení, interpretace vztahu mediálních sdělení a reality, stavba mediálních sdělení, vnímání autora mediálních sdělení, fungování a vliv médií ve společnosti
- b) Produktivní činnosti - tvorba mediálního sdělení, práce v realizačním týmu

Mediální výchova má za cíl seznámit žáky s masovými médii a umět s nimi správně pracovat, proto je vhodné ji začleňovat do všech vzdělávacích oborů. Mediální výchova se dotýká vzdělávacích oborů dějepis a výchova k občanství. V tomto případě je zaměřena na *„systematické vytváření kritického odstupu od mediovaných sdělení a na schopnost interpretovat mediální sdělení z hlediska jeho informační kvality (zpravodajství z hlediska významu a věrohodnosti zprávy a události, reklamu z hlediska účelnosti nabízených informací apod.)“* (RVP ZV 2017, str. 137). Dále je toto průřezové téma propojeno především se vzdělávacími obory cizí jazyky, český jazyk a literatura a informační a komunikační technologie, a to konkrétně zaměřením na vnímání mluveného i psaného projevu (RVP ZV 2017).

Dobrým příkladem pro rozvoj znalostí a dovedností tohoto průřezového tématu, by mohlo být v rámci výuky zeměpisu téma státních zřízení a míra demokracie/totality ve světě. Konkrétně jak může vládní režim ovlivňovat média, jestli jsou závislá či nezávislá apod. Vhodné by bylo poukázat, jak je to se závislostí/nezávislostí médií v Česku. Učitel by mohl předložit vybrané aktuální zprávy ze světa, které vyšly v zemích s rozdílným státním zřízením. Ideálním příkladem by mohla být média z Česka, Ruska, USA nebo Severní Koreji. Následovala by diskuse, která média jsou ovlivňována a která nikoli. Cílem této diskuse je získání kritického pohledu nejen na mediální produkty. Dalším námětem pro začlenění Mediální výchovy by mohla být vlastní práce s textovým či obrazovým materiálem.

4. Metodika

Pro splnění nastavených cílů bakalářské práce bylo zapotřebí provést výzkum zaměřený na zařazení průřezových témat do vzdělávacích oborů na druhém stupni ZŠ, a to na úrovni zamýšleného kurikula. Provedena byla analýza ŠVP vybraných ZŠ, kde jsem se zaměřila konkrétně na zařazení průřezových témat do jednotlivých vzdělávacích oborů a dále začlenění průřezových témat do výuky vzdělávacího oboru zeměpis.

Základní školy jsem vybírala ze seznamu škol dostupného na webových stránkách Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky (MŠMT 2020), kde jsem jako zřizovatele školského zařízení zvolila obec. Z každého kraje Česka jsem vybrala přes funkci náhodného výběru v Excelu čtyři ZŠ. Celkově jich tedy ve výzkumu je zahrnuto 56.

Dále jsem procházela jednotlivé webové stránky škol. Z jejich ŠVP jsem použila informace týkající se začlenění průřezových témat do výuky. Pokud nebyl ŠVP dostupný, použila jsem opět metodu náhodného výběru v Excelu a hledala potřebné údaje na jiné základní škole v témže kraji. V jednotlivých ŠVP jsem se nejdříve zaměřila na zařazení jednotlivých průřezových témat do všech vzdělávacích oborů. Data v jednotlivých ŠVP byla dostupná převážně v tabulkové, případně v textové podobě. Nejčastěji to bylo ve formě: tematický okruh – ročník – zkratky vzdělávacích oborů (viz příloha 1). Zastoupení vzdělávacích oborů u jednotlivých tematických okruhů průřezových témat jsem číselně zapisovala do tabulek podle ročníků a následně graficky znázornila.

V průběhu výzkumu jsem narazila na rozdílnost pojmenování vzdělávacích oborů na jednotlivých školách, a proto jsem je ve své práci nazvala podle RVP ZV 2017. Jedná se o výchovu k občanství (VKO), která je někdy uváděna pod názvem občanská výchova. Dále se jedná o vzdělávací obor informační a komunikační technologie (IKT), který je na některých školách označován jako informatika či svět informací. Pro lepší přehlednost výzkumu jsem zvolila pro vzdělávací obory anglický, německý, španělský, francouzský a ruský jazyk souhrnný název cizí jazyky (CIZ.J). Za skupinou vzdělávacích oborů JINÉ, se skrývají následující vzdělávací obory: etická výchova, literární a dramatická výchova, náboženství, provoz a údržba domácnosti, svět práce, základy ekologie, technická praktika a keramika. Tyto vzdělávací obory se v ŠVP základních škol objevují nepravidelně a nemají velké zastoupení. Ostatní zařazené vzdělávací obory jsou: zeměpis (Z), dějepis (D), přírodopis (PŘ), fyzika (F), chemie (CH), pracovní činnosti (PČ), tělesná výchova (TV), výtvarná výchova (VV), hudební výchova (HV), matematika (M), Český jazyk (ČJ) a výchova ke zdraví (VKZ).

V další části výzkumu jsem se zaměřila na zařazení průřezových témat do výuky zeměpisu. Ve zkoumaných ŠVP jsem se podrobně zaměřila na vzdělávací obor zeměpis a vyhledala informace o zařazení jednotlivých průřezových témat do konkrétních zeměpisných tematických okruhů. V některých ŠVP byly informace o zařazení průřezových témat podrobné, naopak někde úplně chyběly nebo nebyly dostupné pro veřejnost. Nejvíce se ale ve ŠVP objevovala pouze zmínka o začlenění průřezových témat do výuky zeměpisu. Tato data jsem zapisovala opět do tabulek a následně je vyhodnotila (viz kapitola 6). Ze ŠVP, kde bylo zastoupení jednotlivých průřezových témat ve výuce zeměpisu popsáno podrobněji, jsem vytvořila souhrnné tabulky, ve kterých uvádím konkrétní příklady začlenění průřezových témat do výuky zeměpisu v návaznosti na tematické okruhy vzdělávacího oboru zeměpis. U každého z těchto tematických okruhů jsou uvedeny také konkrétní příklady úloh ze série učebnic zeměpisu od nakladatelství Fraus. Právě tyto učebnice jsou vhodné pro druhé stupně ZŠ a víceletá gymnázia. Dle mého názoru jsou velmi přehledné a umožňují tak žákům lepší orientaci v probírané látce. Vybrané problémové úlohy jsou vhodné k propojení a osvojení vědomostí, dovedností, postojů a hodnot nabytých jak prostřednictvím průřezových témat, tak prostřednictvím výuky zeměpisu.

5. Vztah průřezových témat k vzdělávacím oborům

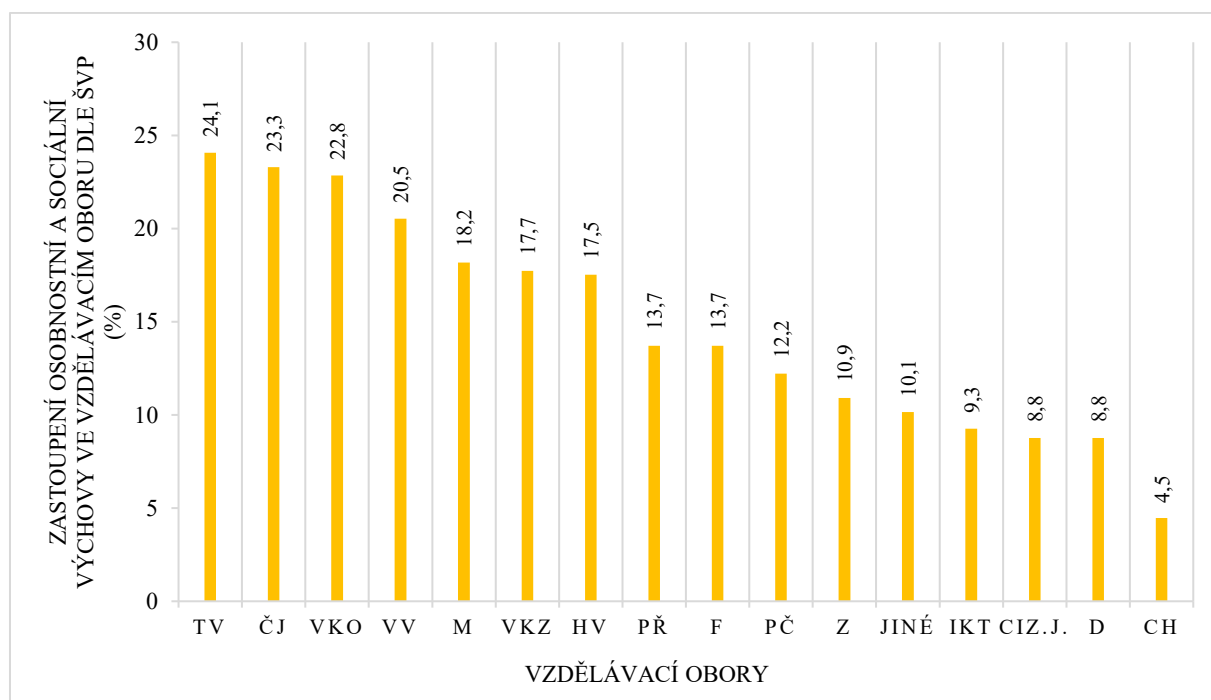
V této kapitole jsou ukázány a zhodnoceny výsledky analýzy 56 ŠVP týkající se začlenění průřezových témat do jednotlivých vzdělávacích oborů. Grafy jsou v této kapitole vyjádřeny v procentech, přičemž každé průřezové téma má své maximum (100 %) v absolutních číslech odlišné. Maximum je spočítáno jako počet tematických okruhů daného průřezového tématu krát 56 (počet ŠVP ve výzkumu) krát čtyři (6., 7., 8. a 9. ročník). Pro lepší přehlednost jsou konkrétní informace uvedeny pod jednotlivými grafy. Jednotlivé grafy tedy vyjadřují procentuální zastoupení průřezového tématu ve výuce jednotlivých vzdělávacích oborů.

Jak již bylo uvedeno ve třetí kapitole této bakalářské práce, školská zařízení mají tři možnosti začleňování průřezových témat do výuky (integrace do obsahů jednotlivých vzdělávacích oborů, zařazení v rámci projektů, exkurzí či seminářů, realizace pomocí samostatného vzdělávacího oboru). Z analýzy ŠVP je zřejmé, že na většině škol probíhá zařazování průřezových témat jejich integrací do obsahu jednotlivých vzdělávacích oborů. Mezi zkoumanými ŠVP se našly i výjimky, které začleňují jednotlivá průřezová témata do různých projektů či samostatných vzdělávacích oborů. Jelikož se tyto způsoby zařazení průřezových témat do výuky vyskytovaly jen ojediněle, jsou ve výsledných grafech sloučeny a uvedeny pod souhrnným označením JINÉ.

Osobnostní a sociální výchova

Analýzy potvrdily fakt, že průřezové téma Osobnostní a sociální výchova je skutečně zastoupeno ve všech vzdělávacích oborech. Podobnější grafy v příloze 2 jsou rozděleny do třech částí (osobnostní, sociální a morální rozvoj). V příloze 2 na grafu Osobnostního rozvoje je zřejmé dominantní zastoupení VV, TV a HV, a to především díky zastoupení tematických okruhů Kreativita a Psychohygiena. Vzdělávací obor TV je v popředí u všech tří výše zmíněných grafů, a proto dominuje i celému průřezovému tématu Osobnostní a sociální výchova (graf 1). Tento fakt je převážně díky tomu, že se v obsahu učiva TV využívá práce v týmu, se kterým souvisí poznávání lidí, seberegulace, sebepojetí nebo mezilidské vztahy. Naopak postavení Z je dle analýzy ŠVP výrazně upozaděno. Podíváme-li se důkladněji na procentuální zastoupení vzdělávacích oborů na grafu 1, zjistíme, že jsou procenta velmi nízká. Z mého pohledu by se průřezové téma Osobnostní a sociální výchova mohlo alespoň částečně zařazovat do každé vyučovací hodiny v každém vzdělávacím oboru. Samozřejmě je možné, že na úrovni realizovaného kurikula může být průřezové téma zařazováno častěji, ovšem na úrovni zamýšleného kurikula (analýza ŠVP) se ukázalo, že je toto průřezové téma zařazováno do výuky velmi málo.

Graf 1: Osobnostní a sociální výchova

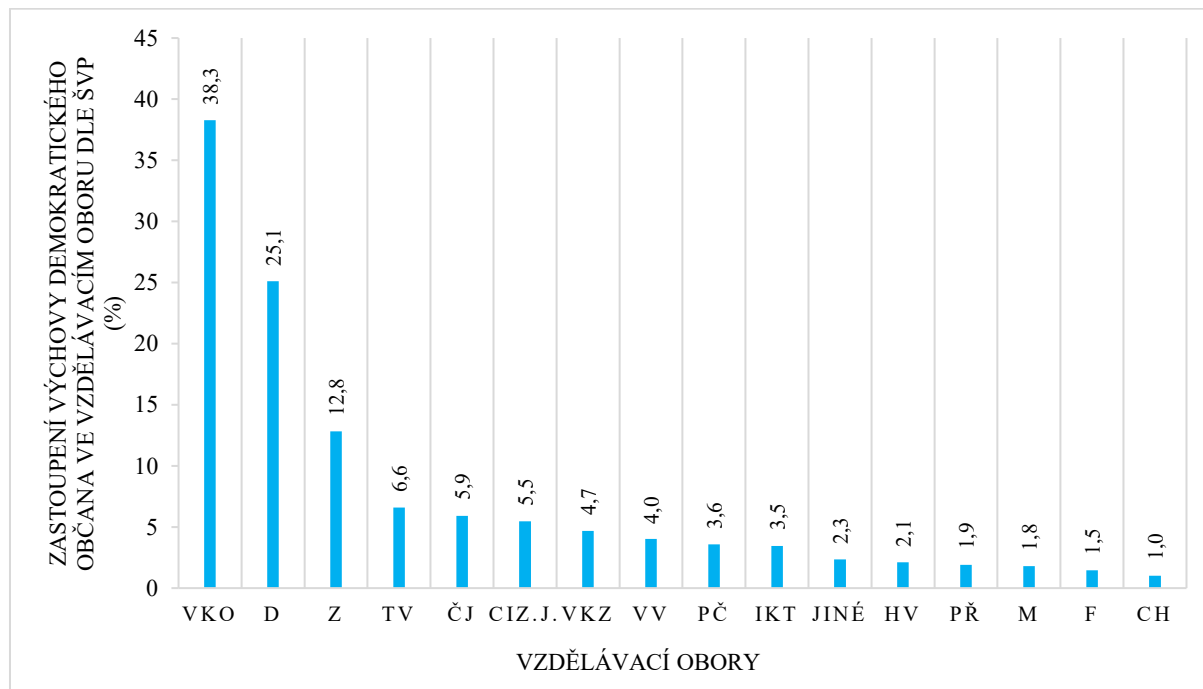
Zdroj: vlastní tvorba

Poznámka: 100 % = 2 464 (56 ŠVP * 11 tematických okruhů * 4 ročníky)

Výchova demokratického občana

Analýzy potvrdily vysokou návaznost průřezového tématu Výchova demokratického občana na vzdělávací obory VKO, D a Z, což můžeme vidět na grafu 2. Pokud bychom se podívali na podrobnější grafy z přílohy 3 o zastoupení jednotlivých tematických okruhů, zjistíme, že tomu tak ve všech případech není. Například v tematickém okruhu Občanská společnost a škola sice dominuje vzdělávací obor VKO, ale druhé dva obory (D, Z) mají jen přibližně 6% zastoupení. V tematickém okruhu Principy demokracie jako formy vlády a způsobu rozhodování naopak nejvíce dominuje vzdělávací obor D a to i před VKO, a proto se ve výsledném grafu 2 umísťuje na druhém místě. Pokud bychom se podrobněji podívali na vzdělávací obor Z, tak na grafech zbývajících tematických okruhů v příloze 3 je vždy jako třetí nejpoužívanější vzdělávací obor, do kterého se zařazuje průřezové téma Výchova demokratického občana. Důvodem těchto výsledků je hlavně překryv obsahů těchto vzdělávacích oborů s obsahem tohoto průřezového tématu. Zajímavostí je jeho zařazení do výuky chemie. Bohužel konkrétní zařazení tohoto průřezového tématu do výuky CH nebylo v ŠVP uvedeno.

Graf 2: Výchova demokratického občana

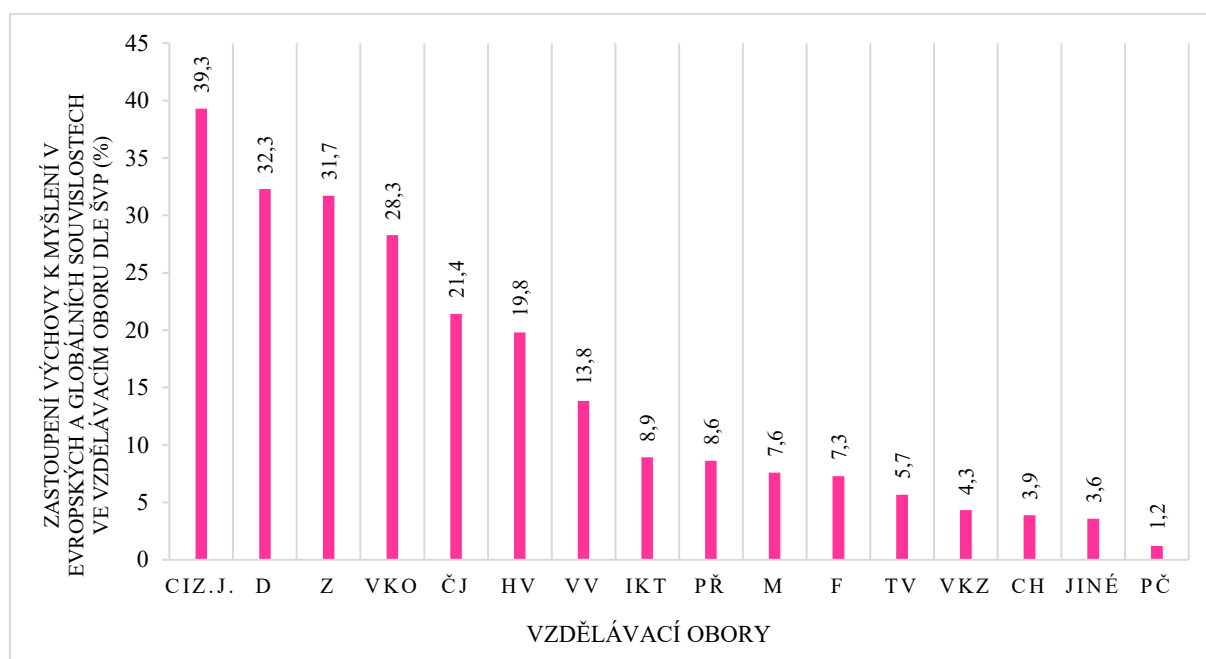
Zdroj: vlastní tvorba

Poznámka: 100 % = 896 (56 ŠVP * 4 tematické okruhy * 4 ročníky)

Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

Výsledky analýzy pro průřezové téma Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech se naprosto shodují se zařazením do vzdělávacích oblastí dle RVP ZV (2017). Dominujícími vzdělávacími obory jsou CIZ.J, které napomáhají lepší mobilitě žáka ve světě a obory D a Z, kde probíhá především propojování znalostí z historie a z politické geografie (zeměpisu). Podrobnější grafy v příloze 4 tento fakt potvrzují. V grafu tematického okruhu Jsme Evropané dominuje vzdělávací obor D a naopak CIZ.J jsou zde zastoupeny výrazně méně než ve zbývajících tematických okruzích. Ve zbývajících grafech přílohy 4 již dominuje zastoupení CIZ.J. Na druhém místě je vzdělávací obor Z. Začlenění tohoto průřezového tématu do výuky Z probíhá především v tematických okruzích zeměpisu Regiony světa, Česká republika a Terénní geografická výuka, praxe a aplikace (viz grafy 10, 13 a 14).

Graf 3: Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

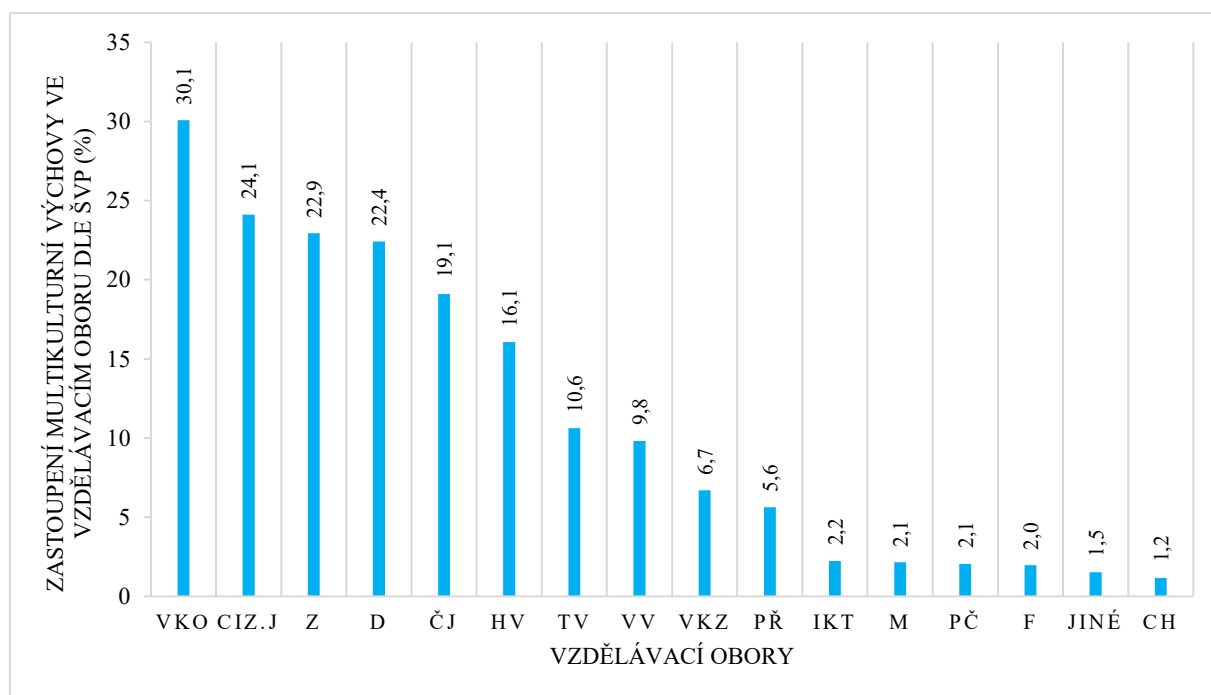
Zdroj: vlastní tvorba

Poznámka: 100 % = 672 (56 ŠVP * 3 tematické okruhy * 4ročníky)

Multikulturní výchova

Výsledky analýzy se shodují s výše uvedenou charakteristikou Multikulturní výchovy. Jak je zřejmé z grafu 4, tomuto průřezovému tématu dominují vzdělávací obory VKO, CIZ.J, Z a D. Podrobné grafy v příloze 5 ukazují, že převaha těchto vzdělávacích oborů je rozdílná u jednotlivých tematických okruhů. Z provedené analýzy je zřejmé, že v tematickém okruhu Etnický původ dominuje vzdělávací obor Z. Ve zbývajících grafech přílohy 5 mají dominanci vzdělávací obory VKO a CIZ.J, a to díky obsahu učiva oborů, které nějakým způsobem souvisí s tématy světových tradic, kultur a jejich odlišností. V neposlední řadě hraje při výuce Multikulturní výchovy významnou roli vzdělávací obor D, který dodává znalostem nabytým na úrovni tohoto průřezového tématu historický kontext. Významnou roli hraje také Z. Průřezové téma je do tohoto vzdělávacího oboru zařazováno převážně v tematických okruzích Regiony světa, Společenské a hospodářské prostředí a Česká republika (grafy 10, 11, 13).

Graf 4: Multikulturní výchova

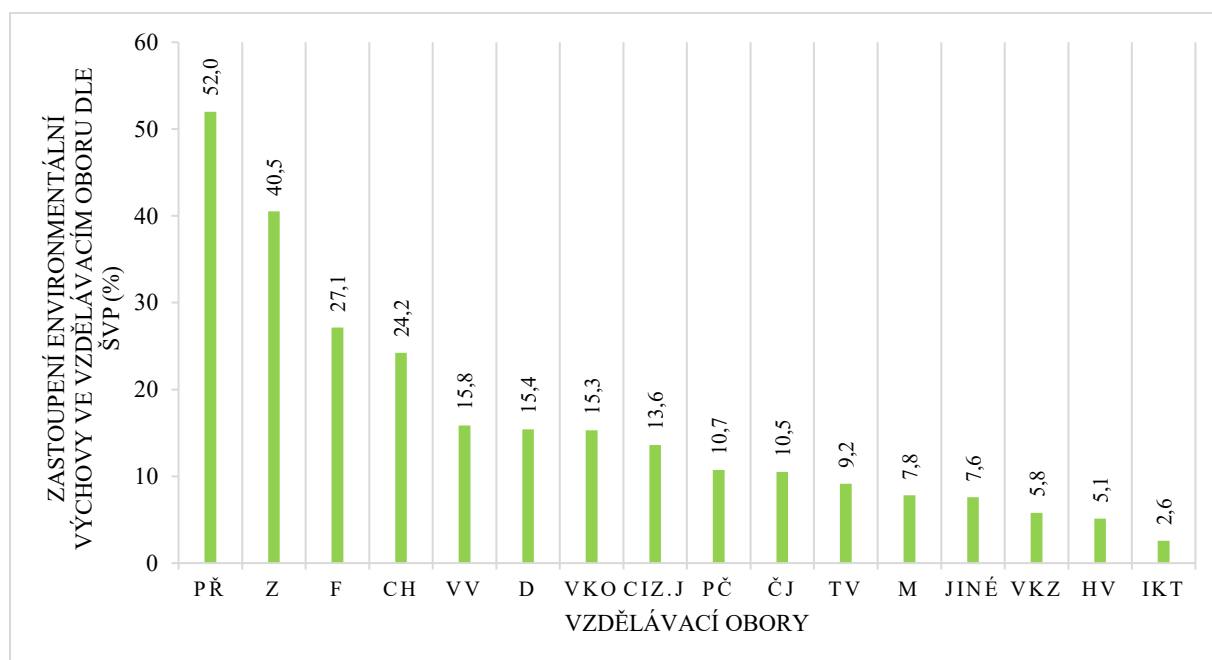
Zdroj: vlastní tvorba

Poznámka: 100 % = 1120 (56 ŠVP * 5 tematických okruhů * 4ročníky)

Environmentální výchova

Jak je zřejmé již z charakteristiky průřezového tématu Environmentální výchova, jeho začlenění do výuky probíhá převážně ve Vzdělávací oblasti Člověk a příroda. Tuto skutečnost nám potvrdila i analýza ŠVP. Dominantními vzdělávacími obory jsou PŘ, Z, F a CH (viz graf 5). V příloze 6 na grafu tematického okruhu Ekosystémy, můžeme vidět převahu oborů PŘ a Z. Podobnou dominanci najdeme i u grafu tematického okruhu Základní podmínky života, kde se již více projevuje zařazení Environmentální výchovy do vzdělávacích oborů CH a F. Významnou roli v tematickém okruhu Ekosystémy také hraje zastoupení VV, naopak zvláštností je nezařazení tohoto tematického okruhu do VKZ nebo IKT. Pokud bychom grafy tematických okruhů Ekosystémy a Základní podmínky života srovnali se zbylými grafy z přílohy 6, zjistíme, že průřezové téma Environmentální výchova je mnohem více zařazováno do výuky prostřednictvím tematických okruhů Lidské aktivity a životní prostředí a Vztah člověka a prostředí. Začleňování Environmentální výchovy do výuky vzdělávacích oborů je dle mého názoru zařazováno nejlépe a nejvíce ze všech průřezových témat. Pokud bychom se zaměřili na vzdělávací obor Z, je dle výsledků analýzy věnován největší prostor právě Environmentální výchově (viz graf 7).

Graf 5: Environmentální výchova

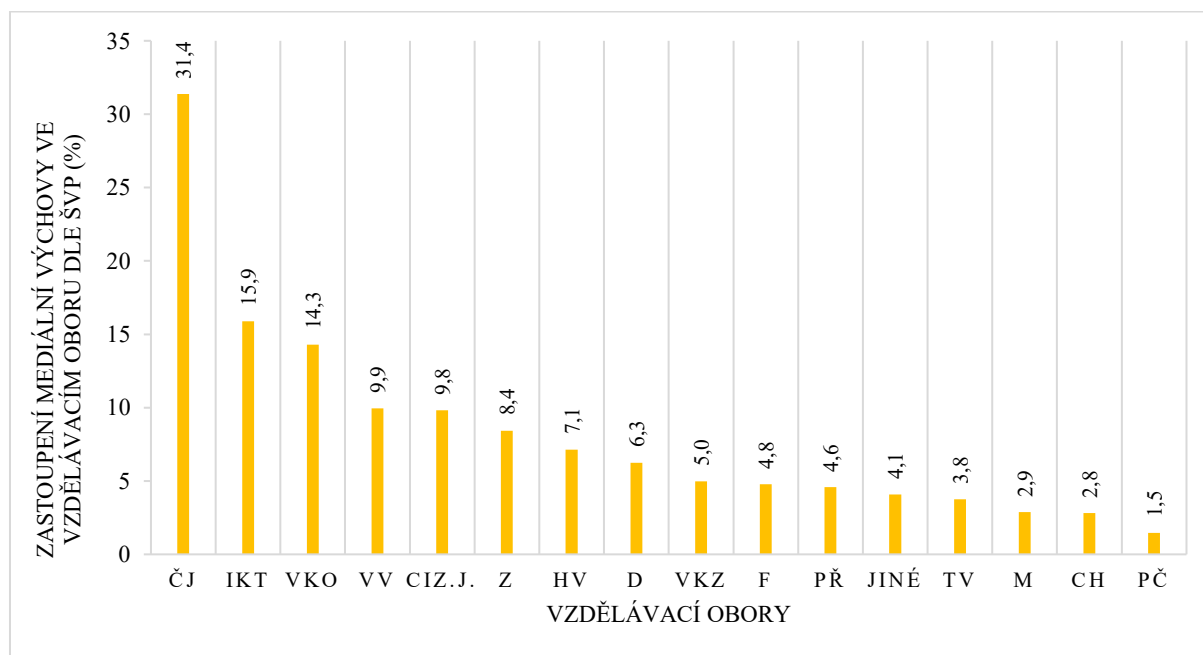
Zdroj: vlastní tvorba

Poznámka.: 100 % = 896 (56 ŠVP * 4 tematické okruhy * 4ročníky)

Mediální výchova

Výsledky analýzy se u průřezového tématu Mediální výchova shodují s očekáváním o jeho zastoupení ve všech vzdělávacích oborech. Toto průřezové téma má své tematické okruhy rozděleny do dvou částí - receptivní činnosti a produktivní činnosti. Grafy obou těchto částí jsou uvedeny v příloze 7. V receptivních činnostech dle analýzy dominuje vzdělávací obor ČJ a dále obory VKO a IKT. Zajímavý je graf produktivních činností, kde jsou mimo vzdělávací obory ČJ a IKT zastoupeny i obory VV a CIZ.J. Podíváme-li se na graf 6 a konkrétně na vzdělávací obor Z zjistíme, že nehraje příliš velkou roli pro začleňování Mediální výchovy. Dokonce Mediální výchova je dle prováděné analýzy vůbec nejméně začleňovaným průřezovým tématem do výuky zeměpisu (viz graf 7). Celkově lze tvrdit, že je Mediální výchova jako průřezové téma do výuky všech vzdělávacích oborů začleňována velmi málo. Dle mého názoru by se jí mělo věnovat více času a pozornosti, a to především z důvodu povahy dnešního světa a společnosti. Žák by měl v průběhu vzdělávání dosáhnout tzv. mediální gramotnosti.

Graf 6: Mediální výchova

Zdroj: vlastní tvorba

Poznámka: 100 % = 1568 (56 ŠVP * 7 tematických okruhů * 4ročníky)

6. Průřezová témata ve výuce zeměpisu

Jedna z hlavních rolí vzdělávání je reagovat na život dnešní společnosti, a to stanovením vhodných vzdělávacích cílů a obsahu učiva. Právě správným zvolením vzdělávacích cílů a obsahu učiva mají dnešní školy (prostřednictvím všech vzdělávacích oborů) připravit žáka především na jeho budoucí život ve společnosti, práci i v osobním životě (Marada a kol. 2017a). Jelikož množství učiva stále přibývá, je obtížné zvolit, co je pro budoucí život žáků nejpodstatnější. *„Proto bychom měli cíle zaměřit na systematické osvojování oborových a mezioborových dovedností, postojů a hodnot. Právě tyto cíle jsou často opomíjeny z důvodu jejich obecnější povahy“* (Marada a kol. 2017a, str. 11).

Samotná výuka zeměpisu na obou stupních ZŠ i na gymnáziích, pak směřuje k tomu, aby žák byl způsobilý zodpovědně a uvážlivě jednat v prostoru. K dosažení tohoto cíle si žáci nejprve musí osvojit především geografický způsob uvažování opřený o odborné znalosti a určité, nejen intelektové dovednosti (Bukovinský 2010). Teprve propojení těchto dovedností umožní kompetentní jednání jedince, což se promítá i do jeho okolí (společenského, kulturního i přírodního). *„Tato prostorová a výsostně geografická způsobilost pak představuje hlavní cíl výuky zeměpisu a její přínos pro všeobecné vzdělávání“* (Marada a kol. 2017a, str. 12). K naplnění tohoto tvrzení nám mohou napomáhat právě průřezová témata, která jsou mezipředmětového charakteru a pomáhají rozvíjet znalosti a dovednosti napříč všemi vzdělávacími obory, a především rozvíjí klíčové kompetence v oblastech postojů a hodnot.

Podle Marady a kol. (2017a) prostřednictvím výuky zeměpisu žák směřuje v obecné rovině k:

- pochopení příčin a důsledků geografické organizace přírodních i společenských jevů a procesů, jejich vzájemné vztahy a vývoj v čase na různých měřítkových úrovních.
- samostatnému nahlížení na realitu optikou geografie – klade si geografické otázky typu: jaký dopad má tato skutečnost na život společnosti a přírodu? Jak by mohl vypadat budoucí vývoj a proč?

Jinými slovy jde především o to pochopit souvislosti mezi aktivitami společnosti, prostředím a polohou na Zemi (Řezníčková 1999). Aby byl žák schopen těchto skutečností dosáhnout, musí umět kriticky využívat různé moderní technologie a zdroje informací. V tomto případě již narážíme na integraci s průřezovým tématem Mediální výchova. Dále žák musí vnímat sám sebe jako součást geografického prostoru a používat své vlastní nejen geografické postoje a poznatky při řešení různých životních situací. Zde nalezneme vazbu na průřezová témata Výchova demokratického občana a Osobnostní a sociální výchova. V neposlední řadě

by měl být žák schopen ocenit přírodní, sociální, kulturní a ekonomickou rozmanitost společnosti a prostředí (Marada a kol. 2017a). V tomto případě dochází k propojení vzdělávacích obsahů s průřezovými tématy Environmentální výchova, Multikulturní výchova a Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech. Z toho vyplývá, že začleněním průřezových témat do výuky zeměpisu napomáháme v cestě k dosažení zeměpisných cílů.

6.1 Zařazení průřezových témat do výuky zeměpisu

Tato podkapitola ukazuje pomocí tabulek a grafů, jak jsou dle analýzy 56 náhodně vybraných ŠVP průřezová témata zařazována do tematických okruhů vzdělávacího oboru zeměpis. Právě jejich zařazení může napomáhat k dosažení očekávaných výstupů jednotlivých tematických okruhů. Propojením výchovného i vzdělávacího obsahu jednotlivých průřezových témat s obsahem zeměpisu má ve výuce velký potenciál.

Zeměpis je dle RVP ZV (2017) rozdělen do sedmi tematických okruhů: Geografické informace, zdroje dat, kartografie a topografie, Přírodní obraz Země, Regiony světa, Společenské a hospodářské prostředí, Životní prostředí, Česká republika, Terénní geografická výuka, praxe a aplikace. Ke každému tematickému okruhu uvádím na ukázkou vybrané úlohy z učebnic zeměpisu. Učebnice patří mezi kurikulární dokumenty na úrovni zamýšleného kurikula, tudíž jsou pro tuto práci vhodnými zdroji informací. Zvolila jsem učebnice zeměpisu od nakladatelství Fraus. Díky doložce MŠMT jsou právě tyto učebnice vhodné pro druhé stupně ZŠ a víceletá gymnázia. Na konkrétních úlohách z těchto učebnic dokládám širší možnosti, jak je možné hodiny zeměpisu oživit a obohatit o výchovný aspekt z jednotlivých průřezových témat, a naopak jak mohou být zeměpisné znalosti a dovednosti užitečné a významné pro porozumění průřezovým tématům. V těchto vybraných učebnicích jsem hledala takové úlohy, pomocí kterých se mimo jiné rozvíjí i postoje a hodnoty žáka. Jedná se převážně o úlohy problémového charakteru, které nutí žáka kriticky uvažovat nad danou problematikou.

Na grafu 7 můžeme vidět zastoupení průřezových témat ve výuce zeměpisu dle 56 zkoumaných ŠVP. Tato data doplňují informace v tabulkách (1 až 7), kde jsou uvedeny příklady konkrétního zařazení průřezových témat do výuky zeměpisu.

Z grafu 7 je zřejmé, že nejvíce zařazovaným průřezovým tématem do výuky zeměpisu je Environmentální výchova. Tento fakt potvrzují také grafy týkající se jednotlivých tematických okruhů zeměpisu, kde má Environmentální výchova značně významné zastoupení. Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech je průřezové téma, které je

do vzdělávacího oboru zeměpis zařazováno především v jeho tematických okruzích Regiony světa, Česká republika a Terénní geografická výuka, praxe a aplikace (viz grafy 10, 13 a 14). Výsledky analýzy poukázaly na velmi nízké zastoupení Mediální výchovy ve výuce geografie. Právě zde vidím velkou rezervu a myslím si, že by toto průřezové téma mohlo být realizováno i jinými způsoby než jen aktualitami. Za dobré začlenění Mediální výchovy do výuky zeměpisu považuji příklady uvedené v tabulkách 2, 4 a 6.

Graf 7: Zastoupení zeměpisu v jednotlivých průřezových tématech dle zkoumaných ŠVP

Zdroj: vlastní tvorba

Poznámka: Každé průřezové téma má své maximum (100 %) odlišné. Spočítáno je stejně jako u grafů v kapitole 4. Tedy 56 (počet zkoumaných ŠVP) krát počet tematických okruhů daného průřezového tématu krát čtyři (6., 7., 8. a 9. ročník)

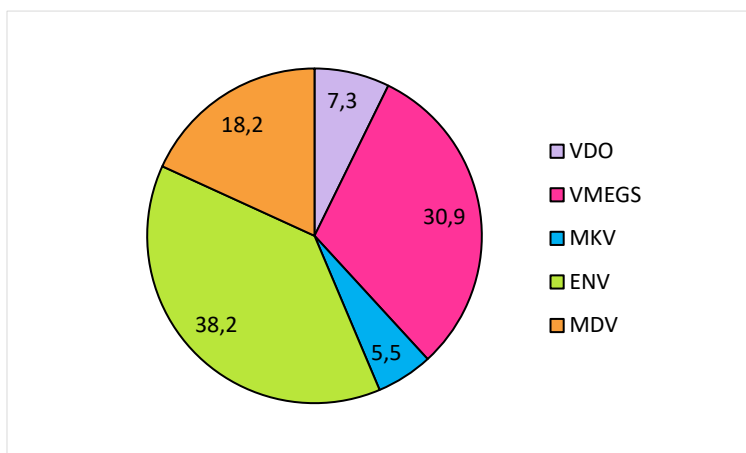
Tabulky 1 až 7 vyjadřují, jak jsou uplatňována jednotlivá průřezová témata v jednotlivých tematických okruzích zeměpisu, dle sledovaných ŠVP. Tato uplatnění průřezových témat mohou napomáhat k naplnění jednotlivých cílů v rámci tematických okruhů zeměpisu. V tabulkách není uvedeno průřezové téma Osobnostní a sociální výchova, a to z důvodu opakujících se příkladů využití (například skupinová práce, organizace práce ve skupině apod.) a díky jeho obecným odlišnostem od ostatních průřezových témat (viz kapitola 3). Pro lepší přehlednost jsou zde použity zkratky průřezových témat (PT): Výchova demokratického občana (VDO), Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech (VMEGS), Multikulturní výchova (MKV), Environmentální výchova (ENV),

Mediální výchova (MDV). Ke každému zeměpisnému tematickému okruhu je doplněn graf, který vyjadřuje procentuální zastoupení jednotlivých průřezových témat v něm a příklady úloh, které demonstrují vzájemný vztah průřezových témat a vzdělávacího oboru zeměpis.

Tematický okruh Geografické informace, zdroje dat, kartografie a topografie

V průběhu analýzy učebních plánů zeměpisu na úrovni ŠVP jsem takřka nenarazila na konkrétní zařazení jednotlivých průřezových témat do výuky tematického okruhu Geografické informace, zdroje dat, kartografie a topografie (viz tabulka 1). Přítomny byly pouze zmínky o jejich začlenění. Zde bych vyzdvihla výraznější zastoupení Mediální výchovy (graf 8), které je zde významné hlavně díky práci s mapou a tvorbě především myšlenkových map.

Graf 8: Geografické informace, zdroje dat, kartografie a topografie – zastoupení průřezových témat dle zkoumaných ŠVP

Zdroj: vlastní tvorba

Tabulka 1: Geografické informace, zdroje dat, kartografie a topografie – očekávané výstupy a uplatnění průřezových témat ve výuce zeměpisu dle zkoumaných ŠVP

	Očekávané výstupy dle RVP	PT	Uplatnění ve výuce dle ŠVP
GEOGRAFICKÉ INFORMACE, ZDROJE DAT, KARTOGRAFIE A TOPOGRAFIE	<ul style="list-style-type: none"> - organizuje a přiměřeně hodnotí geografické informace a zdroje dat z dostupných kartografických produktů a elaborátů, z grafů, diagramů, statistických a dalších informačních zdrojů - používá s porozuměním základní geografickou, topografickou a kartografickou terminologii - přiměřeně hodnotí geografické objekty, jevy a procesy v krajině sféře, jejich určité pravidelnosti, zákonitosti a odlišnosti, jejich vzájemnou souvislost a podmíněnost, rozeznává hranice (bariéry) mezi podstatnými prostorovými složkami v krajině - vytváří a využívá osobní myšlenkové (mentální) schémata a myšlenkové (mentální) mapy pro orientaci v konkrétních regionech, pro prostorové vnímání a hodnocení míst, objektů, jevů a procesů v nich, pro vytváření postojů k okolnímu světu 	VDO	
		VMEGS	- časová pásma; model Země; pohled na svět, ve kterém žijí
		MKV	
		ENV	- význam vody; klimatické změny;
		MDV	- mapy jako zdroj informací; aktuality; myšlenkové mapy

Zdroj: vlastní tvorba

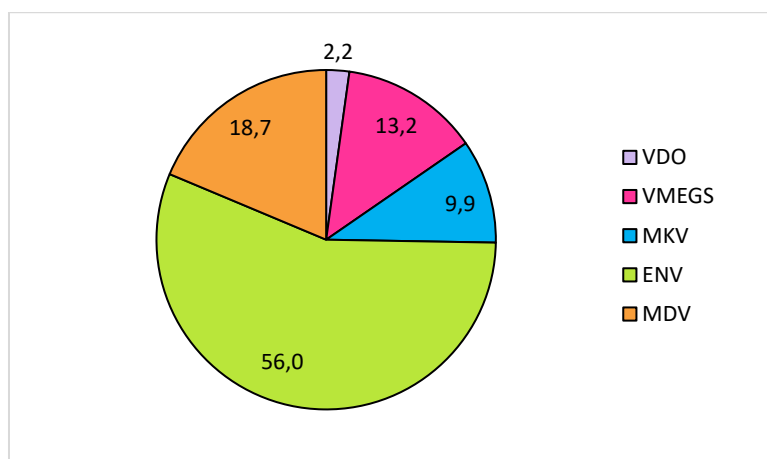
1. „Porovnejte množství informací na mapě malého a velkého měřítka“ (Červený, a kol. 2003, str. 29).

Při řešení úlohy žák využije znalosti ze zeměpisu týkající se mapových dovedností. Dále zde rozvíjí dovednosti z MDV, kdy používá mapy jako zdroj informací a hodnotí jejich obsah. Při této činnosti nahlíží na problematiku z rozdílných měřítkových úrovní a tím posiluje dovednosti spojené s průřezovým tématem VMEGS.

Tematický okruh Přírodní obraz Země

V průběhu analýzy jsem bohužel v žádném ŠVP nenarazila na konkrétní zastoupení průřezových témat VKO a MKV týkajících se tematického okruhu Přírodní obraz Země. Ač by tato průřezová témata bylo vhodnější zařadit do jiných tematických okruhů zeměpisu (např. Regiony světa a Společenské a hospodářské prostředí), i u tematického okruhu Přírodní obraz Země měla svá zastoupení v ŠVP alespoň v podobě zmínky. Z grafu 9 je zřejmé, že dominantním průřezovým tématem tohoto tematického okruhu je Environmentální výchova, která měla mnohé konkrétní příklady začlenění do výuky zeměpisu ve zkoumaných ŠVP (viz tabulka 2).

Graf 9: Přírodní obraz Země – zastoupení průřezových témat dle zkoumaných ŠVP

Zdroj: vlastní tvorba

Tabulka 2: Přírodní obraz Země – očekávané výstupy a uplatnění průřezových témat ve výuce zeměpisu dle zkoumaných ŠVP

	Očekávané výstupy dle RVP	PT	Uplatnění ve výuce dle ŠVP
PŘÍRODNÍ OBRAZ ZEMĚ	<ul style="list-style-type: none"> - zhodnotí postavení Země ve vesmíru a srovnává podstatné vlastnosti Země s ostatními tělesy sluneční soustavy - prokáže na konkrétních příkladech tvar planety Země, zhodnotí důsledky pohybů Země na život lidí a organismů - rozlišuje a porovnává složky a prvky přírodní sféry, jejich vzájemnou souvislost a podmíněnost, rozeznává, pojmenuje a klasifikuje tvary zemského povrchu - porovná působení vnitřních a vnějších procesů v přírodní sféře a jejich vliv na přírodu a na lidskou společnost 	VDO	
		VMEGS	- propojení složek přírodní sféry, oteplování, rozšiřování pouští; důsledky pohybů Země pro život lidí na světě
		MKV	
		ENV	- biomy, světový oceán, výškové stupně v krajině; les v našem prostředí, vodní zdroje, moře, tropický deštný les, lidské sídlo; klimatické změny, ekosystémy, význam vody, kvalita ovzduší, podmínky pro život; osobní zodpovědnost za jednání v okolním prostředí; ochrana přírody na lokální úrovni; nerovnoměrnost života na Zemi, rozdílné podmínky prostředí a rozdílný společenský vývoj, naše obec (přírodní zdroje, kultura, ochrana ŽP, lidé); pochopení vzájemné provázanosti přírodních složek
		MDV	- aktuality o přírodě, život na Měsíci; družicové snímky; paralela mezi minulými a současnými jevy, historický pohled na svět; kritické myšlení, vnímání med. sdělení, vztah sdělení-reality

Zdroj: vlastní tvorba

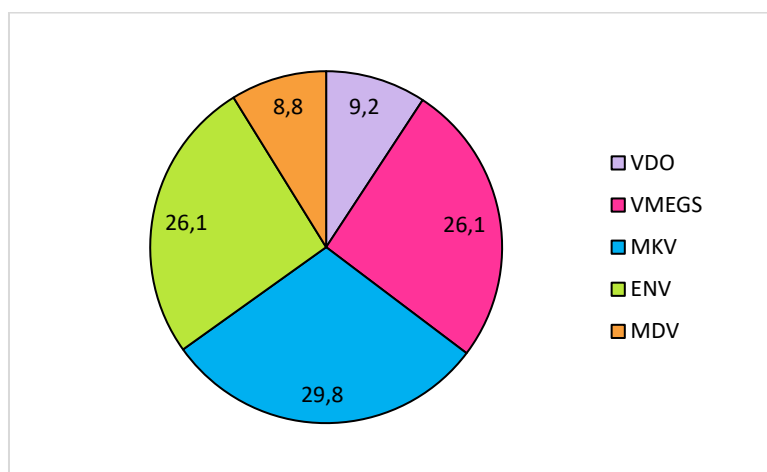
1. „Proč již u nás vlci nežijí? Měli by být vráceni do naší přírody?“ (Červený, a kol. 2003, str.54).

Do řešení úlohy zde vstupuje především ENV, která se zabývá ochranou životního prostředí a propojením přírodní a společenské složky. Žák zde kriticky hodnotí, z jakého důvodu u nás vlci již nejsou (využije vědomosti získané v oboru zeměpis) a měl by při tom uvažovat jak složky přírodní, tak i společenské. Tedy nad proměnou naší krajiny. Následně přemýšlí, jaké dopady (pozitivní či negativní) by mohlo mít navrácení vlků do českých lesů. Svě postoje by měl na závěr objasnit a zdůvodnit.

Tematický okruh Regiony světa

Analýza učebních plánů zeměpisu na úrovni zamýšleného kurikula nám potvrdila v případě tematického okruhu Regiony světa jeho charakteristiku. Přibližně stejným podílem jsou zde zastoupena průřezová témata ENV, MKV a VMEGS. Právě díky znalostem nabytých prostřednictvím těchto tří průřezových témat, by měl být žák schopen kriticky přemýšlet a porovnávat jednotlivé regiony světa pomocí přírodních i společenských atributů a přemýšlet o jejich odlišnostech. Naopak velmi málo je zde zastoupena Mediální výchova. U tohoto tematického okruhu by větší začlenění Mediální výchovy bylo více než vhodné. Žák by si tak mohl lépe uvědomit regionální odlišnosti jak ve společenské, tak i v přírodní sféře. Rozšířil by si tak povědomí o různých regionálních či globálních problémech a byl by schopen nad nimi kriticky uvažovat.

Graf 10: Regiony světa – zastoupení průřezových témat dle zkoumaných ŠVP

Zdroj: vlastní tvorba

Tabulka 3: Regiony Země – očekávané výstupy a uplatnění průřezových témat ve výuce zeměpisu dle zkoumaných ŠVP

	Očekávané výstupy dle RVP	PT	Uplatnění ve výuce dle ŠVP
REGIONY SVĚTA	<ul style="list-style-type: none"> - rozlišuje zásadní přírodní a společenské atributy jako kritéria pro vymezení, ohraničení a lokalizaci regionů světa - lokalizuje na mapách světadíly, oceány a makroregiony světa podle zvolených kritérií, srovnává jejich postavení, rozvojová jádra a periferní zóny - porovnává a přiměřeně hodnotí polohu, rozlohu, přírodní, kulturní, společenské, politické a hospodářské poměry, zvláštnosti a podobnosti, potenciál a bariéry jednotlivých světadílů, oceánů, vybraných makroregionů světa a vybraných (modelových) států - zvažuje, jaké změny ve vybraných regionech světa nastaly, nastávají, mohou nastat a co je příčinou zásadních změn v nich 	VDO	- prvky a principy demokracie; forma vlády, orientace ve světě; dodržování lidských práv a svobod
		VMEGS	- život v evropském i mezinárodním prostoru; integrace, vliv globálních problémů; cestování; mezinárodní spolupráce, organizace, globalizace; výrobky na pultech obchodů; možnost života v jiných státech světa; naše vlast a Evropa; evropské krajiny; Evropa a svět; státní a evropské symboly, život Evropanů; Den Evropy; zážitky a zkušenosti z Evropy a světa; Život dětí v jiných zemích; lidová slovesnost, zvyky a tradice národů Evropy a světa
		MKV	- multikulturalita současného světa jako prostředek vzájemného obohacování; tolerance, rasismus, xenofobie, diskriminace; kultura a tradice; návštěvy v zahraničních rodinách; respektování kulturní a náboženské rozdílnosti - odlišnosti v různých oblastech světa
		ENV	- ekologická problematika oceánů; životní podmínky pro osídlení; ohrožení podmínek pro život; využívání přírodních zdrojů – vyčerpatelnost; možnost ohrožení; podmínek pro život
		MDV	- vztah sdělení a reality; aktuality; zdroj informací, obrazového materiálu; chápání podstaty mediálního sdělení

Zdroj: vlastní tvorba

1. „Zamysli se, proč jsou tak značné rozdíly v postavení mužů a žen v Africe. Jak se projevuje podcenění úlohy žen ve společnosti?“ (Dvořák, Kohoutová, Taibr 2005, str. 26)

Tato úloha se značně dotýká průřezového tématu VDO, a to konkrétně problematikou o dodržování lidských práv a svobod. Vhodné by bylo porovnat tento konkrétní problém na globální úrovni a zhodnotit, jestli je tomu tak na světě všude stejně. Samozřejmě velmi důležitým prvkem je zde MKV, která více upozorňuje na rozdílnost kultur a národností na celém světě. V tomto případě by bylo vhodné na tuto problematiku jít z opačné strany. A to vcítěním se do role africké ženy/muže a uvažovat o této otázce z jejich pohledu a následně z pohledu našeho.

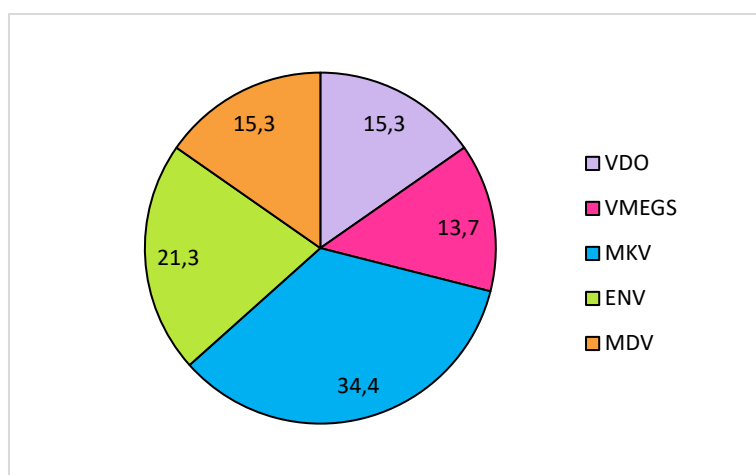
2. „Proč jsou asijské výrobky levné?“ (Dvořák, Kohoutová, Taibr 2005, str. 111)

Řešení této úlohy má dobrou návaznost na průřezové téma VMEGS, které poukazuje na problematiku dnešního globalizovaného světa a na průřezové téma VDO v oblasti dodržování lidských práv a svod. Tato úloha má především sociálně-společenský podtext, a proto by mělo být v potaz bráno i průřezové téma MKV. Zde bych opět navrhovala, aby se žáci vcítili do role obyčejného asijského občana a přemýšleli nad tím, jak by jednali v jejich situaci. Jako doplňující aktivita by k této problematice mohla být ukázka vzniku např. tenisového míčku.

Tematický okruh Společenské a hospodářské prostředí

Z prováděné analýzy vyplynulo, že začlenění průřezových témat do tematického okruhu Společenské a hospodářské prostředí probíhá převážně u témat týkajících se rozdílnosti kultur, náboženství, tradic po celém světě a života v multikulturní společnosti. Nejvíce je do tohoto tematického okruhu začleňováno průřezové téma MKV (graf 11). Významnou roli zde hraje i VDO, která je zařazována především k tématům forem a druhů států (viz tabulka 4). Z mého pohledu je (dle analýzy) v tomto tematickém okruhu zeměpisu nejlépe začleněno průřezové téma MDV, a to především růzností metod a aktivit. Zařazení všech průřezových témat do tohoto tematického okruhu je více než vhodné a má velký potenciál pro oživení a prohloubení výuky zeměpisu.

Graf 11: Společenské a hospodářské prostředí – zastoupení průřezových témat dle zkoumaných ŠVP

Zdroj: vlastní tvorba

Tabulka 4: Společenské a hospodářské prostředí – očekávané výstupy a uplatnění průřezových témat ve výuce zeměpisu dle zkoumaných ŠVP

	Očekávané výstupy dle RVP	PT	Uplatnění ve výuce dle ŠVP
SPOLEČENSKÉ A HOSPODÁŘSKÉ PROSTŘEDÍ	<ul style="list-style-type: none"> - posoudí na přiměřené úrovni prostorovou organizaci světové populace, její rozložení, strukturu, růst, pohyby a dynamiku růstu a pohybů, zhodnotí na vybraných příkladech mozaiku multikulturního světa - posoudí, jak přírodní podmínky souvisejí s funkcí lidského sídla, pojmenuje obecné základní geografické znaky sídel - zhodnotí přiměřeně strukturu, složky a funkce světového hospodářství, lokalizuje na mapách hlavní světové surovinové a energetické zdroje - porovnává předpoklady a hlavní faktory pro územní rozmístění hospodářských aktivit - porovnává státy světa a zájmové integrace států světa na základě podobných a odlišných znaků - lokalizuje na mapách jednotlivých světadílů hlavní aktuální geopolitické změny a politické problémy v konkrétních světových regionech 	VDO	- formy a druhý států a jejich politika; občan jako odpovědný člen společnosti; demokracie, diktatura a ostatní státní zřízení; volební systémy; dodržování lidských práv a svobod
		VMEGS	- mezinárodní spolupráce, organizace, globalizace - nadnárodní firmy, výrobky na pultech obchodů, možnost života v jiných státech; důsledky globálních problémů pro jednotlivce i svět; evropská integrace, instituce Evropské unie; spolupráce zemí; postavení ČR; cestování
		MKV	- jedinečnost a zároveň rovnost rasy; společný prapředek, odlišnosti vývoje; odlišnost lidí, ale i jejich vzájemná rovnost, základní informace o různých etnických a kulturních skupinách žijících v České republice a evropské společnosti, různé způsoby života, odlišné myšlení a vnímání světa; problém migrace - vlastní názory; respekt a pomoc; současný svět; předpokládaný vývoj v budoucnosti; multikulturalita jako prostředek vzájemného obohacování; specifické rysy jazyků a jejich rovnocennost, naslouchání druhým; nekonfliktní život v multikulturní společnosti
		ENV	- průmysl a udržitelný rozvoj společnosti; vlastní odpovědnost k životnímu prostředí; život jako nejvyšší hodnota, zdravý životní styl, člověk a zdraví - vliv životního prostředí na zdraví, péče o přírodu; přírodní zdroje - surovinové a energetické, jejich vyčerpání, vliv na prostředí, principy hospodaření s nimi; ekologické organizace - vznik, účel, činnost u nás i ve světě; význam biodiverzity; nerovnoměrnost života na Zemi - rozdílné podmínky prostředí, rozdílný společenský vývoj, příčiny a důsledky zvyšování rozdílnosti, globalizace, principy udržitelnosti rozvoje
		MDV	- využití internetu při zjišťování aktuálních informací o stavu prostředí, závažnost ekologických problémů a jejich propojenost; vlastní zpracování a prezentace zjednodušeného sdělení (pro školní časopis); aktuality; psané i mluvené slovo

Zdroj: vlastní tvorba

1. „*Jsou všichni lidé na Zemi stejní? Čím se liší? Myslíte si, že odlišnosti ve vzhledu člověka mají vliv na to, jaký člověk opravdu je? Uveďte příklady.*“ (Červený, a kol. 2003, str.114).

Tento příklad je v učebnici použit u opakování probrané kapitoly. Žák by tedy měl být vybaven znalostmi a postoji týkající se této problematiky. Při řešení této úlohy je dobré uvažovat začlenění následujících průřezových témat: zaprvé je to MKV, která se zabývá aktuálními otázkami především z pohledu rozdílnosti ras, etnik, náboženství jejich rozdílných tradic a způsobu jednání. Zadruhé je to průřezové téma VMEGS, které by mělo připomenout dnešní globalizovaný svět, se kterým souvisí právě větší pravděpodobnost kontaktu s lidmi jiných kultur a národností. Za třetí je to VDO, která by měla poukázat na formy a druhy států, politických uspořádání a také by měla zdůrazňovat dodržování či nedodržování lidských práv a svobod.

2. „*Představte si, že by se ve vaší obci (vesnici nebo městě)*

a) měla vybudovat velká továrna na výrobu plastických hmot

b) měla v těsné blízkosti postavit dálnice

c) měl vystavět velký supermarket

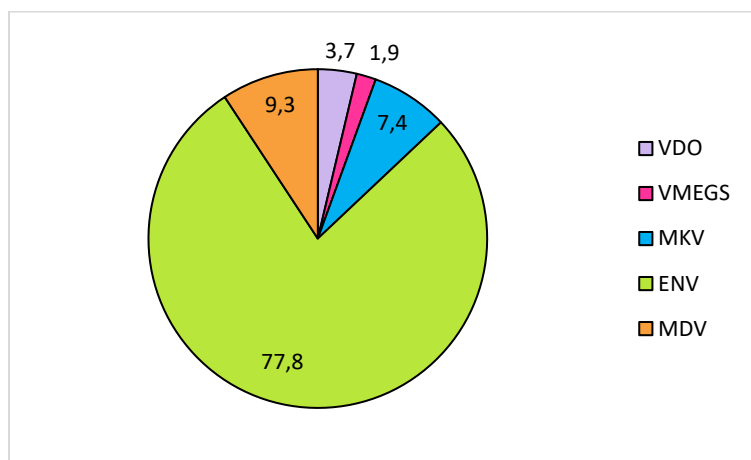
Diskutujte nad mapou místní oblasti o tom, zda by to bylo vhodné nebo ne. Pokud by bylo nutné postavit tyto stavby, ve kterých místech by to bylo nejvhodnější a proč? Co by to přineslo dobrého a co špatného pro život místních obyvatel? Jakým způsobem by tyto stavby zasáhly do přírody místní oblasti?“ (Červený, a kol. 2003, str.72).

Tento příklad je z mého pohledu jeden z nejvhodnějších v celé učebnici. Nutí žáka kriticky uvažovat nad problémy běžného života. Žák zde musí brát ohledy na několik věcí najednou, a to jak ze společenského, tak i přírodního prostředí. Musí na problematiku nahlížet z několika měřítkových úrovní, čímž si rozvíjí dovednosti z VMEGS. V neposlední řadě je zde významné začlenění ENV, a to především pohledem na problematiku udržitelného rozvoje a propojení přírodní a společenské složky světa.

Tematický okruh Životní prostředí

V průběhu analýzy učebních plánů zeměpisu na úrovni ŠVP bylo zastoupení začlenění průřezových témat do tematického okruhu Životní prostředí jen velmi malé. Graf 12 nám ukazuje nepřekvapivý výsledek začleňování průřezových témat do tohoto tematického okruhu. Zcela zde dominuje Environmentální výchova, která se konkrétně věnuje například udržitelnému rozvoji, ochraně životního prostředí, krajinné ekologii aj. Ač tomuto tematickému okruhu je v ŠVP věnována malá pozornost, příklady konkrétních zařazení průřezových témat do výuky, především Environmentální výchovy, jsou nejlépe uvedeny. Vyzdvihla bych konkrétně jeden příklad takového zařazení, který je obsažený i v tabulce 5: *pochopení vzájemné provázanosti přírodních i socioekonomických složek - ověření v člancích v tisku a na internetu, práce s tematickými mapami* – u tohoto příkladu můžeme pozorovat jak začlenění ENV, tak začlenění MDV. Právě díky tomuto propojení si žák osvojí jak postoje environmentální, tak kritické myšlení v souvislosti s mediálními sděleními, a to prostřednictvím znalostí ze vzdělávacího oboru zeměpis.

Graf 12: Životní prostředí – zastoupení průřezových témat dle zkoumaných ŠVP

Zdroj: vlastní tvorba

Tabulka 5: Životní prostředí – očekávané výstupy a uplatnění průřezových témat ve výuce zeměpisu dle zkoumaných ŠVP

	Očekávané výstupy dle RVP	PT	Uplatnění ve výuce dle ŠVP
ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ	<ul style="list-style-type: none"> - porovnává různé krajiny jako součást pevninské části krajinné sféry, rozlišuje na konkrétních příkladech specifické znaky a funkce krajin - uvádí konkrétní příklady přírodních a kulturních krajinných složek a prvků, prostorové rozmístění hlavních ekosystémů (biomů) - uvádí na vybraných příkladech závažné důsledky a rizika přírodních a společenských vlivů na životní prostředí 	VDO	
		VMEGS	- globální úroveň životního prostředí – možnosti zlepšení
		MKV	- vzájemná pomoc - společný zájem o stav a vývoj světa
		ENV	- význam biodiverzity - její úroveň, ohrožování a ochrana u nás i ve světě; pochopení vzájemné provázanosti přírodních i socioekonomických složek - ověření v článcích v tisku a na internetu, práce s tematickými mapami; vlastní odpovědnost k prostředí; objektivnost a závažnost ekologických problémů, život jako nejvyšší hodnota; zdravý životní styl; nutnost ochrany životního prostředí a přírodní složky - zásady ochrany přírody, nakládání s odpady, čerpání přírodních zdrojů; vliv zemědělství, dopravy, průmyslu a demografického vývoje na životní prostředí; důležitost krajinné ekologie, význam ekosystémů pro biosféru, cyklus oxidu uhličitého; umělý ekosystém - jeho funkce a vztahy k okolí
		MDV	- kritické vyhodnocení informací

Zdroj: vlastní tvorba

1. „Navrhňte několik možností, jak můžete změnou svého chování přispět ke snížení negativních dopadů lidské společnosti na životní prostředí.“ (Marada, a kol. 2016, str. 25)

Zadáním této úlohy žákům napomůžeme dosažení hlavního cíle výuky zeměpisu - zodpovědné jednání v prostoru. V tomto případě žák využije především znalosti získané z ENV. Toto průřezové téma se zabývá mimo jiné i vztahem životního prostředí-společnost. Žák tak uvažuje možné dopady svého jednání na životní prostředí.

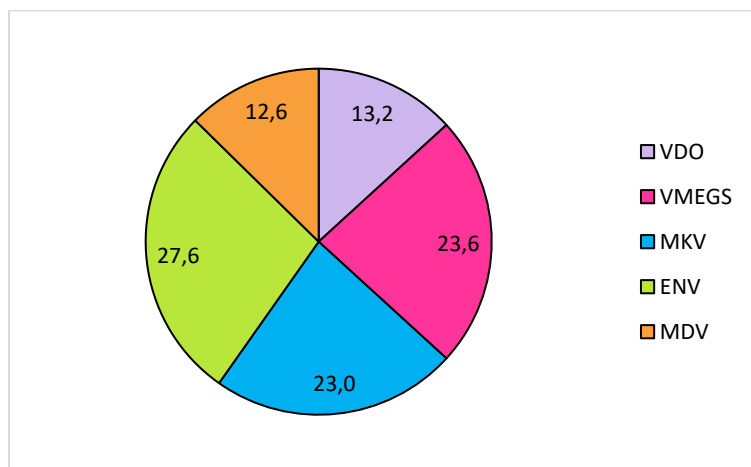
2. Vzpomeňte si na mimořádné klimatické události, které jste během posledních let zažili. Jak ovlivnily váš život?“ (Marada, a kol. 2017b, str. 37)

Tato úloha je zaměřena především na vlastní zkušenosti žáka spojené s danou problematikou. Právě propojením vlastních zkušeností a nového učiva žák lépe pronikne do dané oblasti. Díky tomu si žák prohlubuje vědomosti, postoje a hodnoty, které by měl získat při výuce průřezových témat Osobnostní a sociální výchova, VDO, VMEGS a ENV.

Tematický okruh Česká republika

Začlenění průřezových témat v tematickém okruhu Česká republika je dle mého názoru v téměř ideálním poměru. Z analýzy je zřejmé významné začlenění všech pěti uvedených průřezových témat. Průřezová témata VDO a VMEGS se v tomto tematickém okruhu zaměřují především na rozvoj občanství, uvědomění si českého občanství, vztahu k vlasti a postavení Česka v rámci Evropy a světa. MKV se zaměřuje na přiblížení našich kultur a tradic, národnostních menšin a mezinárodní spolupráce a solidarity. Z grafu 13 je také zřejmé významné zastoupení ENV, která se zabývá především předpokladu vývoje životního prostředí na našem území (podrobněji v tabulce 6).

Graf 13: Česká republika – zastoupení průřezových témat dle zkoumaných ŠVP

Zdroj: vlastní tvorba

Tabulka 6: Česká republika – očekávané výstupy a uplatnění průřezových témat ve výuce zeměpisu dle zkoumaných ŠVP

	Očekávané výstupy dle RVP	PT	Uplatnění ve výuce dle ŠVP
ČESKÁ REPUBLIKA	<ul style="list-style-type: none"> - vymezí a lokalizuje místní oblast (region) podle bydliště nebo školy - hodnotí na přiměřené úrovni přírodní, hospodářské a kulturní poměry místního regionu, možnosti dalšího rozvoje, přiměřeně analyzuje vazby místního regionu k vyšším územním celkům - hodnotí a porovnává na přiměřené úrovni polohu, přírodní poměry, přírodní zdroje, lidský a hospodářský potenciál České republiky v evropském a světovém kontextu - lokalizuje na mapách jednotlivé kraje České republiky a hlavní jádrové a periferní oblasti z hlediska osídlení a hospodářských aktivit - uvádí příklady účasti a působnosti České republiky ve světových mezinárodních a nadnárodních institucích, organizacích a integracích států 	VDO	- občan jako odpovědný člen společnosti - vztah k domovu a k vlasti; postavení státu v Evropě i ve světě; význam Ústavy jako základního zákona země; demokratické způsoby řešení konfliktů a problémů v osobním životě i ve společnosti; život v regionu
		VMEGS	- postavení hospodářství v rámci EU a světa; rozvoj služeb; poloha státu na mapě světa, orientace, vzájemné vztahy mezi národy, cestování, návštěvy v zahraničních rodinách; naše vlast, naši sousedé; euroregiony; spolupráce v rámci EU
		MKV	- rasismus, xenofobie, diskriminace; národnostní menšiny; kultura a tradice; mezinárodní spolupráce a solidarita
		ENV	- funkce a vztahy ekosystémů, které nás ovlivňují stav přírody; ochrana, předpoklad vývoje životního prostředí u nás – vliv hospodářství - těžba, průmyslové závody, doprava, cestování; naše obec; řešení odpadů
		MDV	- sběr, třídění, hodnocení údajů, hodnocení podle jednotlivých kritérií- vlastní názor; aktuality; zdroj informací, obrazových materiálů, reklama; kritické myšlení, vnímání mediálních sdělení, vztah sdělení-realita

Zdroj: vlastní tvorba

1. „Vyhledejte názory příznivců a odpůrců vyhlášení nového národního parku Křivoklátsko. Ke které skupině se přikláníte? Podložte svůj názor argumenty.“
(Marada, a kol. 2016, str. 82)

V samotné výuce bych tuto úlohu navázala vytvořením dvou skupin (příznivců a odpůrců), které by mezi sebou vedli diskusi o tom, který názor je podle nich správný a který nikoli. Žáci si tak pomocí zeměpisných znalostí posilují především dovednosti z průřezového tématu Osobnostní a sociální výchova. Velkým dílem v této diskusi žákům pomůžou znalosti z ENV. Svůj díl zde bude mít také VMEGS, a to především v souvislosti s nahlížením na danou problematiku v různých měřítkových úrovních. Při hledání a vyhodnocování informací vstupuje do výuky také MDV. Práce s informacemi a jejich kritické vyhodnocování je v této úloze velmi důležitá součást.

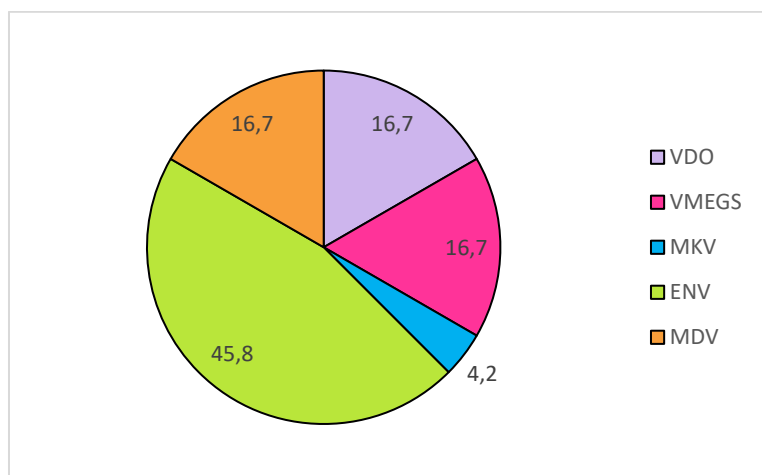
2. „Jaké změny zaznamenala po r. 1989 západní hranice Česka? Co to znamenalo pro obyvatele žijící na obou stranách hranice?“ (Marada, a kol. 2016, str. 62)

Při řešení této úlohy žák použije především znalosti z vzdělávacího oboru dějepis. Zde bych bylo vhodné, aby žáci nahlíželi na problematiku nejdříve ze strany českých občanů a pak ze strany druhé. Je důležité, aby si žák uvědomil a osvojil vztah k vlastnímu národu a kultuře, ale také aby vnímal odlišnosti v kulturách jiných. Právě začleněním průřezových témat VMEGS a MKV tohoto osvojení můžeme dosáhnout.

Tematický okruh Terénní geografická výuka, praxe a aplikace

Při zpracovávání analýzy bylo v případě tematického okruhu Terénní geografická výuka, praxe a aplikace uvedeno jen velmi málo konkrétních příkladů začlenění jednotlivých průřezových témat. Výsledky analýzy v grafu 14 znázorňují velké zastoupení především Environmentální výchovy. Z tabulky 7 bych ráda vyzdvihla konkrétní příklad začlenění ENV - *osobní zodpovědnost za jednání v okolním prostředí*, kde by žák měl využít nabytých vlastností ze všech vzdělávacích oborů a průřezových témat, a tím by dosáhl i hlavního cíle výuky zeměpisu. Při procházení učebnic zeměpisu jsem takřka nenarazila na úlohy, které by se týkaly tematického okruhu Terénní geografická výuka, praxe a aplikace.

Graf 14: Terénní geografická výuka, praxe a aplikace – zastoupení průřezových témat dle zkoumaných ŠVP

Zdroj: vlastní tvorba

Tabulka 7: Terénní geografická výuka, praxe a aplikace– očekávané výstupy a uplatnění průřezových témat ve výuce zeměpisu dle zkoumaných ŠVP

	Očekávané výstupy dle RVP	PT	Uplatnění ve výuce dle ŠVP
TERÉNNÍ GEOGRAFICKÁ VÝUKA, PRAXE A APLIKACE	<ul style="list-style-type: none"> - ovládá základy praktické topografie a orientace v terénu - aplikuje v terénu praktické postupy při pozorování, zobrazování a hodnocení krajiny - uplatňuje v praxi zásady bezpečného pohybu a pobytu v krajině, uplatňuje v modelových situacích zásady bezpečného chování a jednání při mimořádných událostech 	VDO	- správní orgány a instituce v obci, práva a povinnosti občana, odpovědnost za své postoje a činy, principy soužití; orientace v terénu a práce s mapou;
		VMEGS	- působení člověka na krajinnou sféru; turistika a cestovní ruch
		MKV	- péče a chování podporující dobré mezilidské vztahy
		ENV	- vzájemné působení přírodních složek a činnosti člověka v různých oblastech ČR; pohyby Země; osobní zodpovědnost za jednání v okolním prostředí
		MDV	- zjednodušení sdělení, opakované užívání prostředků ve sdělení, pravidelnost mediální produkce; sběr, třídění, zpracování informací

Zdroj: vlastní tvorba

1. „plánujete výlet:

a) podle turistické mapy najděte zajímavá místa ve vašem okolí

b) navrhnete trasu jednodenního výletu na některé z nich

c) využijte též jízdních řádů a turistických průvodců“ (Červený, a kol. 2003, str.30).

Vyučovací hodina by mohla probíhat v okolí školy, kdy by žáci měli vymyslet výlet a mezi sebou se shodnout na výletu, který podniknou během vyučovací hodiny. Žák zde využije nejen mapové dovednosti a práci s mapou, ale především schopnost pracovat ve skupině a organizování času. Toto je ideální příklad zapojení Osobnostní a sociální výchovy do výuky. Žák zde pracuje s několika zdroji dat (mapa, jízdní řády, turistické průvodce), tím je také do výuky začleněna MDV.

7. Závěr

Bakalářská práce se věnuje problematice začleňování průřezových témat do výuky na 2. stupni základních škol. V první části této bakalářské práce jsem se zabývala kurikulárními dokumenty, které jsou klíčové pro vzdělávání v Česku. Pro tuto práci je klíčovým dokumentem RVP ZV, ve kterém jsou definována průřezová témata jako povinná součást základního vzdělávání. Tato témata jsou charakterizována ve třetí kapitole této práce jako témata, která se zabývají především aktuálními tématy dnešního světa a přináší tak žákovi nejen nové vědomosti a dovednosti, ale zejména mu napomáhají utvářet jeho postoje a hodnoty. A právě začlenění průřezových témat do jednotlivých vzdělávacích oborů v ŠVP bylo v této práci zkoumáno a analyzováno. Výzkum byl tedy prováděn na úrovni zamýšleného kurikula.

Cílem této bakalářské práce bylo analyzovat a zhodnotit možnosti propojování průřezových témat s výukou vzdělávacích oborů na 2. stupni základních škol, a to na úrovni zamýšleného kurikula. Konkrétně byla věnována pozornost vzdělávacímu oboru zeměpis, kdy bylo zkoumáno začleňování jednotlivých průřezových témat do výuky zeměpisu, a naopak využití zeměpisných dovedností při výuce průřezových témat na základních školách. Provedena byla podrobná analýza náhodně vybraných 56 ŠVP, která objasnila aktuální pojetí začleňování průřezových témat do výuky na druhém stupni ZŠ na úrovni zamýšleného kurikula. Zařazování průřezových témat probíhá především integrací jejich obsahů do jednotlivých vzdělávacích oborů. V analyzovaných ŠVP se objevily i výjimky, kdy bylo začlenění průřezových témat realizováno pomocí různých projektů či samostatných vzdělávacích oborů. Díky provedení tohoto výzkumu jsem si dokázala odpovědět na předem položenou výzkumnou otázku (*V jakých předmětech a v jakých souvislostech jsou jednotlivá průřezová témata zařazována do výuky?*), kdy se ukázalo, že každé průřezové téma má svá vlastní specifika začleňování do vzdělávacích oborů. Osobnostní a sociální výchova je realizována ve všech vzdělávacích oborech, ovšem její zastoupení je na úrovni zamýšleného kurikula malé. V samotné výuce zeměpisu je toto průřezové téma zařazováno velmi málo. Zde shledávám potřebu více začleňovat Osobnostní a sociální výchovu do výuky zeměpisu, jelikož její obsah žákovi napomáhá k vnímání sama sebe jako součásti geografického prostoru a používání svých vlastních nejen geografických postojů a poznatků při řešení různých životních situací. Průřezové téma Výchova demokratického občana je začleňováno především do výuky vzdělávacích oborů výchova k občanství, dějepis a zeměpis. V ostatních oborech je zařazováno jen velmi málo. Zařazení Výchovy v evropských a globálních souvislostech probíhá především prostřednictvím oboru cizí jazyky, kdy žákovi slouží k propojení obsahu průřezového tématu

s obsahem vzdělávacího oboru jako prostředek pro lepší mobilitu v současném světě. Dále se toto průřezové téma významně začleňuje do výuky dějepisu, zeměpisu a výchovy k občanství. Pokud bychom se blíže podívali na průřezové téma Multikulturní výchova zjistíme, že ne ve všech jeho tematických okruzích dominují obory výchova k občanství, dějepis a cizí jazyky, ale například v tematickém okruhu Etnický původ dominuje vzdělávací obor zeměpis (viz příloha 5). Environmentální výchova je nejvíce začleňována ve vzdělávacích oborech spadajících do vzdělávací oblasti Člověk a příroda. Dle mého názoru je toto průřezové téma zařazováno do výuky nejlépe a nejvíce ze všech průřezových témat. Naopak začleňování Mediální výchovy považuji za ne příliš dobré. Průřezové téma se začleňuje především do oborů Český jazyk a informační a komunikační technologie. V ostatních vzdělávacích oborech je na úrovni zamýšleného kurikula zařazováno velmi málo. Dle mého názoru by se mu mělo věnovat více času a pozornosti, a to především z důvodu povahy dnešního světa a společnosti.

Díky následné analýze učebních plánů vzdělávacího oboru zeměpis jsem objasnila druhou výzkumnou otázku o začleňování jednotlivých průřezových témat do výuky zeměpisu. Nepřekvapivě se největší měrou do zeměpisu začleňuje Environmentální výchova a Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech (viz graf 7). Tento fakt potvrzují také grafy týkající se jednotlivých tematických okruhů zeměpisu, kde má Environmentální výchova značně významné zastoupení. Z výsledků prováděné analýzy je nejméně začleňovaným průřezovým tématem ve výuce zeměpisu Mediální výchova, což považuji za velký nedostatek. Mediální výchovu považuji za jedno z nejdůležitějších průřezových témat, které napomáhá žákovi v orientaci v dnešní rychle se vyvíjející společnosti. V této souvislosti zeměpis nabízí množství možností, jak zvyšovat mediální gramotnost žáka, ať už se jedná například o využití různých map jako zdroje informací nebo o práci s textovými či obrazovými materiály. Na začleňování průřezových témat do výuky zeměpisu bylo také nahlíženo z druhé strany, tedy jak mohou konkrétně průřezová témata napomáhat při výuce zeměpisu. Při analýze učebních plánů zeměpisu na úrovni ŠVP jsem se setkávala převážně jen se zmínkami o začlenění průřezového tématu k určitému tematickému okruhu vzdělávacího oboru zeměpis bez potřebné konkretizace. Konkrétní příklady začlenění jednotlivých průřezových témat jsou uvedeny v souhrnných tabulkách v kapitole 6.1, které vyjadřují potenciál zařazení průřezových témat do výuky zeměpisu, a naopak využití zeměpisných vědomostí a dovedností k osvojení cílů jednotlivých průřezových témat. Zde je důležité upozornit na fakt, že pokud již byly v ŠVP obsaženy konkrétní příklady začlenění průřezových témat, docházelo k jejich časté shodě s jinými ŠVP. Pro lepší představu u každého tematického okruhu zeměpisu uvádím konkrétní příklady z učebnic zeměpisu nakladatelství Fraus, které svým obsahem rozvíjí jak zeměpisné

dovednosti, tak i jednotlivá průřezová témata. Jedná se převážně o úlohy problémového charakteru, které nutí žáka kriticky uvažovat nad danou problematikou. Úloh tohoto typu nebylo v učebnicích mnoho. Převažují zde úlohy a otázky, které žáka nenutí zapojovat kritické myšlení. Tedy úlohy začínající slovy vyhledejte, vypište, popište, vyjmenujte apod.

Prozatím jsem se danou problematikou zabývala na úrovni zamýšleného kurikula, tedy tím, jaká průřezová témata jsou začleňována do výuky zeměpisu na úrovni ŠVP a v rámci učebnic. Práci by bylo možné dále rozvinout do úrovně realizovaného kurikula, kde by bylo možné začlenění průřezových témat do výuky zeměpisu na 2. stupni ZŠ prakticky ověřit a zhodnotit. Konkrétně zda a jakým způsobem je toto začleňování průřezových témat skutečně realizováno.

Seznam použité literatury

BEGON, M., HARPER, J., TOWNSEND, C. (1999); překlad GRYGOVÁ, B., KOBERLEOVÁ, B.: Ekologie – jedinci, populace a společenstva, Vydavatelství Univerzity Palackého Olomouc, Olomouc, 949 s.

BUKOVINSKÝ, M. (2010): Terénní vyučování průřezových témat v geografii: environmentální výchova. Bakalářská práce. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Karlova Univerzita, Praha.

ČERVENÝ, P. (2007): Jak na průřezová témata? [online]. Dostupné z: <<https://clanky.rvp.cz/clanek/k/z/1267/JAK-NA-PRUREZOVA-TEMATA.html/>> [cit. 25.4.2020].

ČERVENÝ, P., a kol. (2003): Zeměpis: učebnice pro šestý ročník ZŠ a primu víceletých gymnázií. 1., Fraus, Plzeň, 124 s.

DERRICOTT, R., COGAN, J. J. (ed.) (1998). Citizenship for the 21st century: An International perspective on Education. Kogan Page.

DVOŘÁK J., KOHOUTOVÁ, A., TAIBR, P. (2005): Zeměpis 7: učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia. Fraus, Plzeň, 128 s.

HESOVÁ, A. (2011): Integrace ve výuce. Dostupné z: <<https://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/12039/integrace-ve-vyuce.html/>> [22.3.2020]

JOSEF, V. (2014): Didaktika osobnostní a sociální výchovy. Grada Publishing, as., 232 s.

LACINÁ, J., KOSTKAN, V. (2013): Environmentální vzdělávání veřejnosti. Envigogika, 8(3).

MARADA, M., a kol. (2016): Zeměpis 8: učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia, nová generace. Fraus, Plzeň, 136 s.

MARADA, M., a kol. (2017a): Koncepce geografického vzdělávání, Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra geografie, Praha, 103 s.

MARADA, M., a kol. (2017b): Zeměpis 9: učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia, nová generace. Fraus, Plzeň, 88 s.

MARÁDOVÁ, E. (2006): Multikulturní porozumění. Vzdělávací Institut ochrany dětí, Praha, 44 s.

MATĚJČEK, T. (2008): Náměty pro geografické a environmentální vzdělávání. Životní prostředí. Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, Praha, 48 s.

METODICKÝ PORTÁL (2015): Průřezové téma: Environmentální výchova [online]. Dostupné z: < <https://digifolio.rvp.cz/view/view.php?id=4001> > [cit. 15.4.2020].

MŠMT (2020): Adresáře školských institucí, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Praha. Dostupný z: < <http://stistko.uiv.cz/registr/vybskolrn.asp> > [12.1.2020]

Národní program rozvoje vzdělávání v České republice (Bílá kniha). Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Praha, 98 s. [online]. Dostupné z: <<https://www.msmt.cz/dokumenty/bila-kniha-narodni-program-rozvoje-vzdelavani-v-ceske-republice-formuje-vladni-strategii-v-oblasti-vzdelavani-strategie-odrazi-celospolecenske-zajmy-a-dava-konkretni-podnety-k-praci-skol>> [cit. 17.4.2020].

PODROUŽEK, L. (2002): Integrovaná výuka na základní škole v teorii a praxi. Fraus, Plzeň, 96 s.

POSPÍŠIL, J., ZÁVODNÁ, L. S. (2009): Mediální výchova. Computer Media, Kralice na Hané.

PRŮCHA, J. (2013): Moderní pedagogika. Portál, Praha, 483 s.

PRŮCHA, J. a kol. (2013): Pedagogický slovník. Portál, Praha, 395 s.

PRŮCHA, J. (ed.) (2009): Pedagogická encyklopedie. Portál, Praha, 936 s.

PRŮCHA, J. (2017): Moderní pedagogika. Portál, Praha, 488 s.

Rámcový vzdělávací program pro gymnázia. Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007. [2.2.2020]

Rámcový vzdělávací program základní vzdělávání. Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2017. [2. 2. 2020]

- ŘEZNÍČKOVÁ, D. (1999): O čem je vlastně zeměpis? Geografické rozhledy, 9, č. 2, s. I-III.
- ŘEZNÍČKOVÁ, D. a kol. (2008): Náměty pro geografické a environmentální vzdělávání: Výuka v krajině. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Přírodovědecká fakulta, Univerzita Karlova, Praha.
- ŘEZNÍČKOVÁ, D. a kol. (2013): Dovednosti žáků ve výuce biologie, geografie a chemie. P3K, Praha, 288 s.
- ŘEZNÍČKOVÁ, D. (2015): Didaktika geografie [online]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/el/1441/podzim2016/Ze2RC_DSK5/um/Reznickova_hist.pdf> [cit. 2.5.2020].
- SKALKOVÁ, J. (2007): Obecná didaktika. Grada, Praha, 328 s.
- STARÁ, P. J. (2016): Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech. Národní institut pro další vzdělávání, Praha, 44 s.
- ŠIMKOVÁ, L. (2006): Mediální gramotnost-kompetence pro 21. století: mediální výchova v České republice. Diplomová práce. Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, Brno.
- ŠRUBAŘOVÁ, K. (2009): Průřezová témata v kurikulu primární školy. Diplomová práce. Katedra primární pedagogiky. Pedagogická fakulta, Karlova Univerzita, Praha.
- VÁCLAVÍK, M. (2015): Implementace průřezových témat do kurikula a výuky. Disertační práce. Pedagogická fakulta, Karlova Univerzita, Praha.
- WALTEROVÁ, E. (1994): Kurikulum – proměny a trendy v mezinárodní perspektivě. Masarykova univerzita, Brno, 185 s.
- ZORMANOVÁ, L. (2014): Obecná didaktika pro studium a praxi. Grada, Praha, 240 s.

Seznam školních vzdělávacích programů

Školní vzdělávací program. Základní škola Bruntál, Jesenická 10, Bruntál [online]. Dostupné z: <<https://www.1zsbr.cz/svp/new/svp2019.pdf>> [cit. 8.2.2020].

Školní vzdělávací program. Základní a mateřská škola Březník [online]. Dostupné z: <<http://www.zsbreznik.cz/zakladni-skola-1/dokumenty/>> [cit. 25.1.2020].

Školní vzdělávací program. Základní škola a mateřská škola Březno [online]. Dostupné z: <http://www.zsbrezno.cz/zakladni-skola/_-svp> [cit. 7.1.2020].

Školní vzdělávací program. Základní škola a Mateřská škola Březno, okres Chomutov [online]. Dostupné z: <<http://zsmsbrezno.otevrena-skola.cz/cms/get/file.php?id=5131>> [cit. 10.1.2020].

Školní vzdělávací program. Základní škola a Mateřská škola Buchlovice [online]. Dostupné z: <<https://zsbu.cz/wp-content/uploads/2019/10/svp-2016.pdf>> [cit. 5.1.2020].

Školní vzdělávací program. Základní škola Cerekvice nad Loučnou, okres Svitavy [online]. Dostupné z: <<https://www.zscerekvice.cz/clanky/skola/svp/7.-verze-svp.html>> [cit. 3.1.2020].

Školní vzdělávací program. Základní škola a Mateřská škola Dolní Bukovsko [online]. Dostupné z: <<https://www.dolnibukovsko.cz/zakladniskola/file.php?nid=2827&oid=7197592>> [cit. 8.1.2020].

Školní vzdělávací program. Základní škola a mateřská škola Dolní Kounice [online]. Dostupné z: <https://www.zsdolnikounice.cz/svp_verze2_upr15.pdf> [cit. 20.1.2020].

Školní vzdělávací program. Základní škola a Mateřská škola Dolní Poustevna [online]. Dostupné z: <<http://zsdpou.propojena-skola.cz/cms/get/file.php?id=11413>> [cit. 10.1.2020].

Školní vzdělávací program. Základní a mateřská škola Dub nad Moravou [online]. Dostupné z: <<https://www.skoladub.cz/zakladni-skola/dokumenty/>> [cit. 20.1.2020].

Školní vzdělávací program. Základní škola, Dukelská 11, České Budějovice [online]. Dostupné z: <<https://www.zsdukelska.cz/index.php/dokumenty-horizontalni>> [cit. 8.1.2020].

Školní vzdělávací program. Základní škola Glowackého 6, Praha [online]. Dostupné z: <<https://www.glowackeho.cz/skola-hlavni/skolni-vzdelavaci-program/>> [cit. 19.2.2020].

Školní vzdělávací program. Základní škola Havlíčkův Brod, Konečná 1884 [online]. Dostupné z: <http://zs-konecna.cz/dokumenty/tvoriva_skola_2018.pdf> [cit. 25.1.2020].

Školní vzdělávací program. Základní škola Hlubočky, okres Olomouc [online]. Dostupné z: <<https://www.zshlubočky.cz/clanky/dokumenty/25/svp2017-oprava-kveten2018.pdf>> [cit. 5.1.2020].

Školní vzdělávací program. Základní škola Holýšov, okres Domažlice – jih [online]. Dostupné z: <<https://www.zsholysov.cz/zakladni-skola-1/dokumenty/zakladni-dokumenty-1/>> [cit. 9.1.2020].

Školní vzdělávací program. Základní škola Chodov, Školní 697, okres Sokolov [online]. Dostupné z: <http://biografsolni.cz/zs2chodov/wp-content/uploads/2017/05/svp_2zs.pdf> [cit. 3.1.2020].

Školní vzdělávací program. Základní škola Chotěšov, okres Plzeň – jih [online]. Dostupné z: <<https://www.zschotesov.eu/dokumenty/SVP/SVP.pdf>> [cit. 9.1.2020].

Školní vzdělávací program. Základní škola J. A. Komenského Chodov okres Sokolov [online]. Dostupné z: <<https://www.zschodov.cz/upload/m010/files/Merunka/SVP/SVP%20ZSJAKChodov.pdf>> [cit. 9.1.2020].

Školní vzdělávací program. Základní škola Jablonec nad Nisou – Rýnovice [online]. Dostupné z: <<https://zsrynovice.cz/wp-content/uploads/2016/07/svp-rynovice.pdf>> [cit. 19.1.2020].

Školní vzdělávací program. Základní škola Jirkov, Budovatelů 1563, okres Chomutov [online]. Dostupné z: <https://www.1zsjirkov.cz/upload/files/svp/SVP_2017.pdf> [cit. 3.1.2020].

Školní vzdělávací program. Základní škola Kasejovice, okres Plzeň – jih [online]. Dostupné z: <<https://www.zskasejovice.cz/download/file/svp/SVP%20aktualizace.pdf>> [cit. 9.1.2020].

Školní vzdělávací program. Základní škola Koryčany, okres Kroměříž [online]. Dostupné z: <<https://www.zskorycany.cz/skola/dokumenty-skoly/>> [cit. 20.1.2020].

Školní vzdělávací program. Základní škola a mateřská škola Kořenského, Praha [online]. Dostupné z: <<https://www.zskorenskeho.cz/files/dokumenty/2/otevrena+skola+pro+21.+st+oleti+2018.pdf>> [cit. 3.1.2020].

Školní vzdělávací program. Základní škola Kravaře, okres Česká Lípa [online]. Dostupné z: <https://skolakravare.cz/upload/2016/10/%c5%a0VP-Z%c5%a0-Krava%c5%99e-_1_9_2013.pdf> [cit. 19.1.2020].

Školní vzdělávací program. Základní a mateřská škola Křenov, okres Svitavy [online]. Dostupné z: <http://zsamskrenov.cz/?page_id=136> [cit. 20.1.2020].

Školní vzdělávací program. Základní škola Základní škola, Kuncova 1580, Praha [online]. Dostupné z: <http://www.zskuncova.org/e_download.php?file=data/editor/61cs_2.pdf&original=SVP_Kuncova_2019_final.pdf> [cit. 3.1.2020].

Školní vzdělávací program. Základní škola Marie Curie-Sklodowské a mateřská škola Jáchymov, [online]. Dostupné z: <<https://www.zsjachymov.eu/upload/m010/files/%C5%A0VP%20Mathesius%202017.pdf>> [cit. 9.1.2020].

Školní vzdělávací program. Základní škola a mateřská škola Měčín [online]. Dostupné z: <<https://www.zsmecin.cz/file.php?nid=16245&oid=5997145>> [cit. 9.1.2020].

Školní vzdělávací program. Základní škola, Mládežnická 536, Trutnov [online]. Dostupné z: <https://www.zsmltu.cz/documents/svp_web2019.pdf> [cit. 3.1.2020].

Školní vzdělávací program. Základní škola a mateřská škola, Moravský Písek [online]. Dostupné z: <<http://www.zsmp.cz/dokumenty.htm>> [cit. 3.1.2020].

Školní vzdělávací program. Základní škola Nová, České Budějovice [online]. Dostupné z: <http://www.zsnovacb.cz/images/Dokumenty/SVP_Nova.pdf> [cit. 8.1.2020].

Školní vzdělávací program. Základní škola Opava, Vrchní 19 [online]. Dostupné z: <<http://www.zsvrchni.cz/index.php/ke-stazeni>> [cit. 2.2.2020].

Školní vzdělávací program. Základní škola Ostrava - Radvanice, Vrchlického 5 [online]. Dostupné z: <http://www.zsvrchlickeho.cz/images/dokumenty/Kestazeni/SVP_1.9.2016_inkluze.pdf> [cit. 2.2.2020].

Školní vzdělávací program. Základní škola a mateřská škola Ostrava - Svinov [online]. Dostupné z: <http://www.zssvinov.cz/wp-content/dokumenty/SVP/svp_zs.pdf> [cit. 5.1.2020].

Školní vzdělávací program Základní škola Pelhřimov, Osvobození 1881 [online]. Dostupné z: <https://www.zsospe.cz/static/dokumenty_seznam-dokumentu_2019/document/-%20%C5%A0VP%202019%20-%202020.pdf> [cit. 25.1.2020].

Školní vzdělávací program. Základní škola a mateřská škola Petra Strozziho, Praha [online]. Dostupné z: <<https://www.zs-strozziho.cz/zakladni-skola/informace-o-skole-svp/>> [cit.19.2.2020].

Školní vzdělávací program. Základní škola Poniklá, Poniklá [online]. Dostupné z: <<http://zs.ponikla.cz/upload/dokumenty/skola/svp-zv.pdf>> [cit.19.2.2020].

Školní vzdělávací program. Základní škola a mateřská škola Proseč [online]. Dostupné z: <https://www.zsprosec.cz/images/dokumenty/plany/00_svp_skola_mnoha_moznosti_2017-09.pdf> [cit. 20.1.2020].

Školní vzdělávací program. Základní škola Rokytnice nad Jizerou v Krkonoších [online]. Dostupné z: <<https://www.zs-rokytnice.cz/hlavni-strana-zs/dokumenty-ke-stazeni/o-skole>> [cit.19.2.2020].

Školní vzdělávací program. Základní škola s rozšířenou výukou tělesné výchovy, Teplice [online]. Dostupné z: <<https://www.zsnastinadlech.cz/wp-content/uploads/2018/05/SVP-kniha1.pdf>> [cit. 10.1.2020].

Školní vzdělávací program. Základní škola a Mateřská škola Slatina nad Zdobnicí [online]. Dostupné z:<<http://www.skolaslatina.cz/svp-zs.pdf>> [cit. 20.1.2020].

Školní vzdělávací program. Základní škola a mateřská škola, Staňkova 14, Brno [online]. Dostupné z: <http://www.zsstankova.eu/2020/svp/svp_zs.pdf> [cit. 3.1.2020].

Školní vzdělávací program. Masarykova základní škola, Stará Paka, okres Jičín [online]. Dostupné z: <http://www.zsstarapaka.cz/pdf/SVP_stpa.pdf> [cit.19.2.2020].

Školní vzdělávací program. Základní škola, náměstí Svornosti 7, Brno [online]. Dostupné z: <<https://zsnsvor.cz/files/kompletniSvp2018.pdf>>[cit. 5.1.2020].

Školní vzdělávací program. Základní škola Týnec nad Labem, okres Kolín [online]. Dostupné z: <<https://www.zstynecl.cz/soubor-skolni-vzdelavaci-program-platny-od-1-9-2017-359-.pdf>> [cit. 7.1.2020].

Školní vzdělávací program. Základní a mateřská škola Určice [online]. Dostupné z: <<https://www.zsmsurcice.cz/dokumenty> > [cit. 20.1.2020].

Školní vzdělávací program. Základní a mateřská škola Úsov [online]. Dostupné z: <https://zsusov.cz/zakladni-skola/dokumenty_zakladni-skola/ > [cit. 20.1.2020].

Školní vzdělávací program. Základní škola Valašské Meziříčí, Šafaříkova 726, okres Vsetín [online]. Dostupné z: <https://www.zssafarikova.cz/?page_id=4658 > [cit. 20.1.2020].

Školní vzdělávací program. Základní škola Velká Hleďsebe, okres Cheb – jih [online]. Dostupné z: <http://zsvh.cz/sites/default/files/svp_zsvh.pdf> [cit. 10.1.2020].

Školní vzdělávací program. Základní škola Vlachovice, okres Zlín [online]. Dostupné z: <http://zs.vlachovice.cz/e_download.php?file=data/editor/43cs_2.pdf&original=1.9.%202017%20%C5%A0VP%20ZV%20Dobr%C3%A1%20%C5%A1kola%20d%C4%9Bti%20bav%C3%AD.pdf> [cit. 20.1.2020].

Školní vzdělávací program. Základní škola a mateřská škola, Všestary [online]. Dostupné z: <<http://www.zsvsestary.cz/dokumenty-a-formulare-ke-stazeni-zs/>> [cit. 19.1.2020].

Školní vzdělávací program. Základní škola a Mateřská škola Zdíkov, Zdíkov [online]. Dostupné z: <<http://zszdikov.cz/skolni-vzdelavaci-program/>> [cit. 8.1.2020].

Školní vzdělávací program. Základní škola Zruč nad Sázavou [online]. Dostupné z: <http://www.zszruc.cz/userfiles/file/aktuality/%C5%A0VP%202017_21112017.pdf> [cit. 7.1.2020].

Školní vzdělávací program. Základní škola Žamberk, 28. října 581, Žamberk [online]. Dostupné z: <<https://www.zs28rijna-zamberk.cz/dokumenty/SVP.pdf>> [cit. 20.1.2020].

Školní vzdělávací program. Základní škola Žďár nad Sázavou, Palachova 2189/35 [online]. Dostupné z: <<https://www.1zdar.cz/soubor-svp-od-1-9-2016-986-.pdf>> [cit. 25.1.2020].

Seznam příloh

Příloha 1: Ukázka zařazení průřezových témat do ŠVP – osobnostní a sociální výchova (Základní a mateřská škola Měčín)

Příloha 2: Podrobné grafy tematických okruhů průřezového tématu Osobnostní a sociální výchova

Příloha 3: Podrobné grafy tematických okruhů průřezového tématu Výchova demokratického občana

Příloha 4: Podrobné grafy tematických okruhů průřezového tématu Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

Příloha 5: Podrobné grafy tematických okruhů průřezového tématu Multikulturní výchova

Příloha 6: Podrobné grafy tematických okruhů průřezového tématu Environmentální výchova

Příloha 7: Podrobné grafy tematických okruhů průřezového tématu Mediální výchova

Příloha 1: Ukázka zařazení průřezových témat do ŠVP – osobnostní a sociální výchova
(Základní a mateřská škola Měčín)

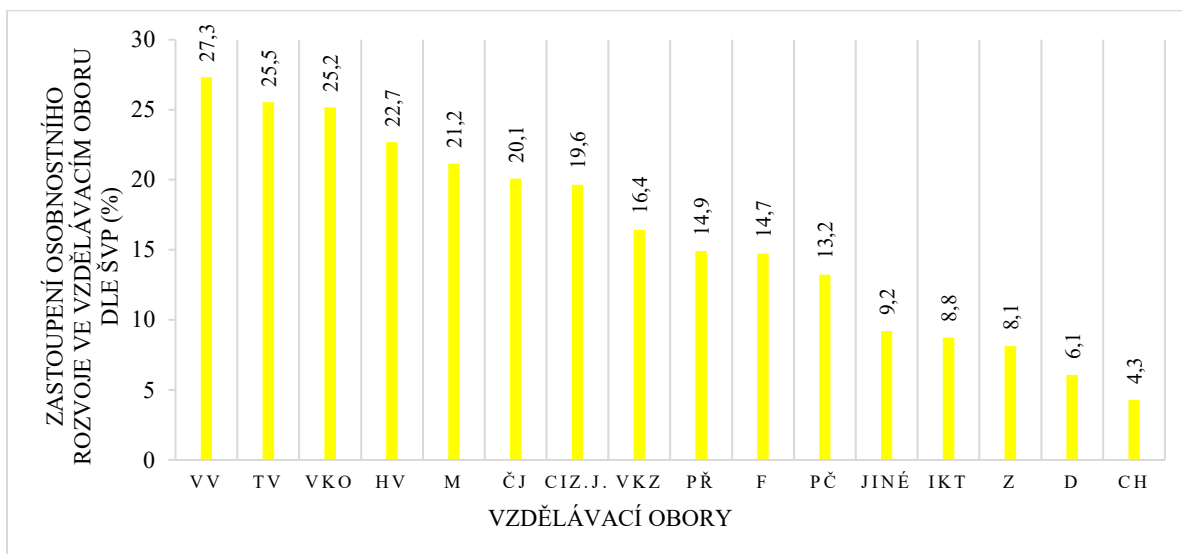
3.5.2. Začlenění a realizace průřezových témat

PT	Tematický okruh	1. ročník	2. ročník	3. ročník	4. ročník	5. ročník	6. ročník	7. ročník	8. ročník	9. ročník
OSV	Rozvoj schopností poznávání 1.1.x.	^{INT} M	^{INT} M	^{INT} Čj, M, Tv	^{INT} M	^{INT} Tv	^{INT} Čj, M, Hv	^{INT} M, Přs, Hv	^{INT} Čj, M, Hv	^{INT} M, Hv
	Sebezpoznání a sebezpojetí 1.2.x.	^{INT} Čj	^{INT} Prv	^{INT} Aj, Prv, Tv	^{INT} Tv,			^{INT} Čj	^{INT} Ov, Vz, Tv, Př	^{INT} Vz, Př
	Seberegulace a sebeorganizace 1.3.x.	^{INT} Tv	^{INT} Tv	^{INT} M, Tv	^{INT} M, Tv, Př	^{INT} M, Tv, Př	^{INT} Tv	^{INT} Tv	^{INT} Aj	^{INT} Vz
	Psychohygiena 1.4.x.	^{INT} Vv, Tv	^{INT} Vv, Tv	^{INT} Vv, Tv	^{INT} Aj, Vv, Tv	^{INT} Vv	^{INT} Vv	^{INT} Přs, Vv	^{INT} Vv	^{INT} Vv, Vz
	Kreativita 1.5.x.	^{INT} Vv	^{INT} Vv	^{INT} Vv	^{INT} Vv, Tv	^{INT} Vv, Př	^{INT} D, Vv, Hv	^{INT} Vv, Hv, Svs	^{INT} Vv, Hv	^{INT} Aj, Vv, Hv
	Poznávání lidí 1.6.x.	^{INT} Čj, Prv		^{INT} Aj	^{INT} Aj	^{INT} Aj	^{INT} Aj	^{INT} Tv	^{INT} Aj, Vz	
	Mezilidské vztahy 1.7.x.	^{INT} Prv							^{INT} Vz	
	Komunikace 1.8.x.	^{INT} Čj, Hv	^{INT} Čj, Př	^{INT} Čj, Aj, Př	^{INT} Aj	^{INT} Aj, Hv	^{INT} Aj, D, Hv	^{INT} D, Hv	^{INT} Hv, Vz, Př	^{INT} Aj, Hv, Vz, Př
	Kooperace a kompetice 1.9.x.	^{INT} Tv				^{INT} Čj	^{INT} Aj, M	^{INT} Aj, M	^{INT} M, Tv	^{INT} M, Tv
	Řešení problémů a rozhodovací dovednosti 1.10.x.					^{INT} M	^{INT} M	^{INT} M	^{INT} M	^{INT} Aj, M, Vz

Zdroj: Školní vzdělávací program. Základní škola a mateřská škola Měčín [online]. Dostupné z: <<https://www.zsmecin.cz/file.php?nid=16245&oid=5997145>> [cit. 9.1.2020].

Příloha 2: Podrobné grafy tematických okruhů průřezového tématu Osobnostní a sociální výchova

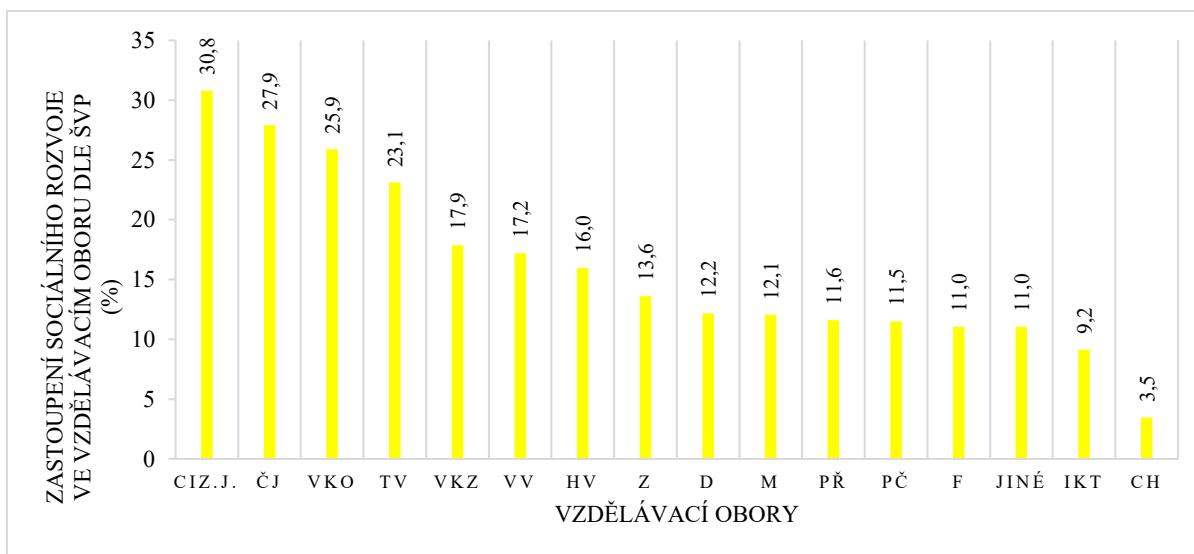
Osobnostní rozvoj

Zdroj: vlastní tvorba

Poznámka: 100 % = 1120 (56 ŠVP * 5 tematických okruhů * 4 ročníky)

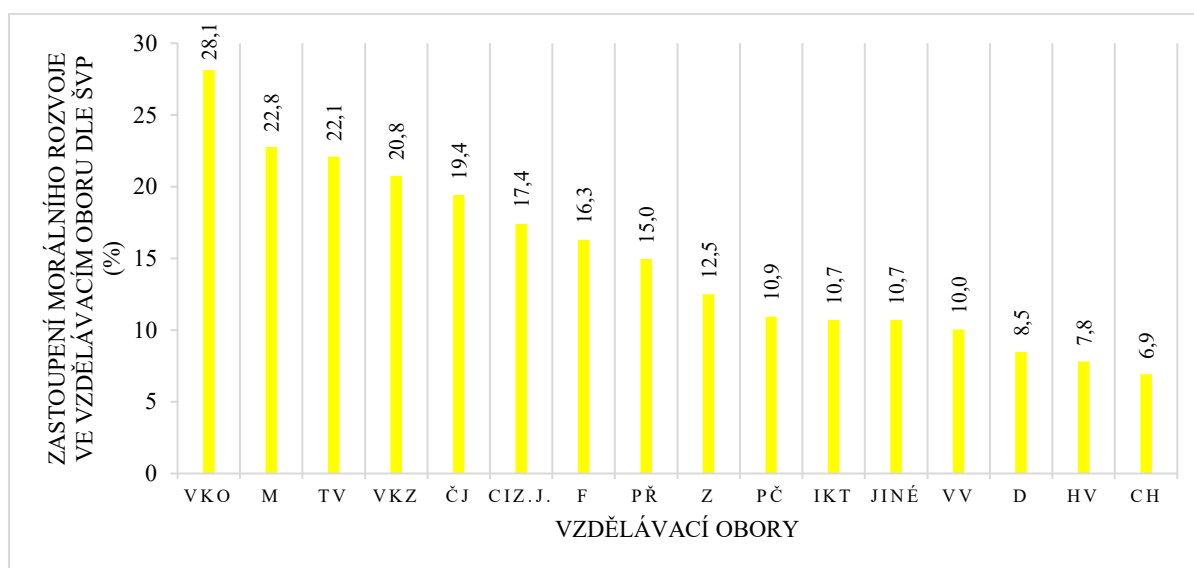
Sociální rozvoj

Zdroj: vlastní tvorba

Poznámka: 100 % = 896 (56 ŠVP * 4 tematické okruhy * 4 ročníky)

Morální rozvoj

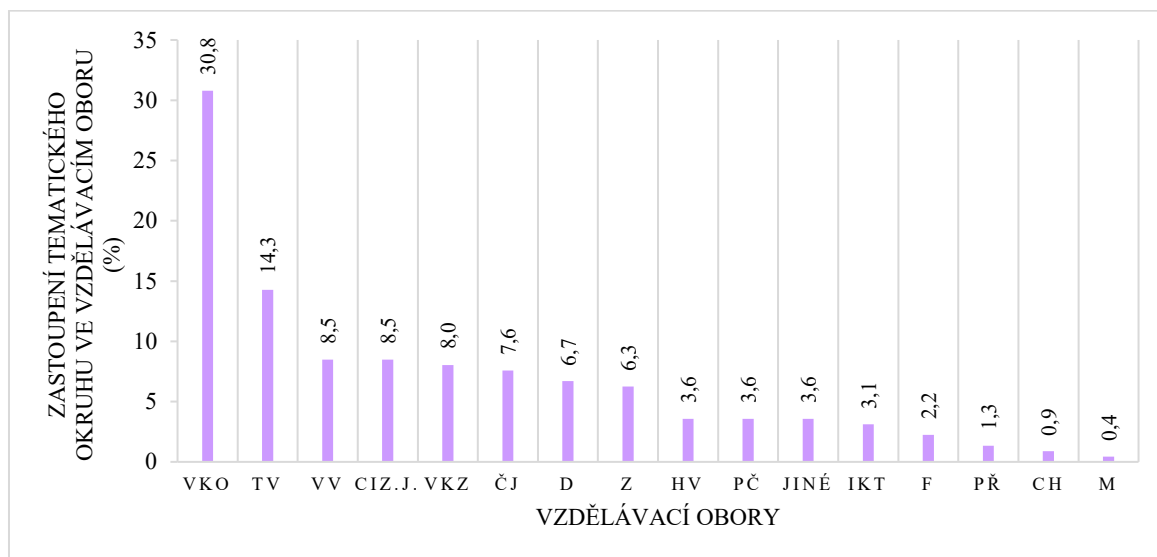

Zdroj: vlastní tvorba

Poznámka: 100 % = 448 (56 ŠVP * 2 tematické okruhy * 4 ročníky)

Příloha 3: Podrobné grafy tematických okruhů průřezového tématu Výchova demokratického občana

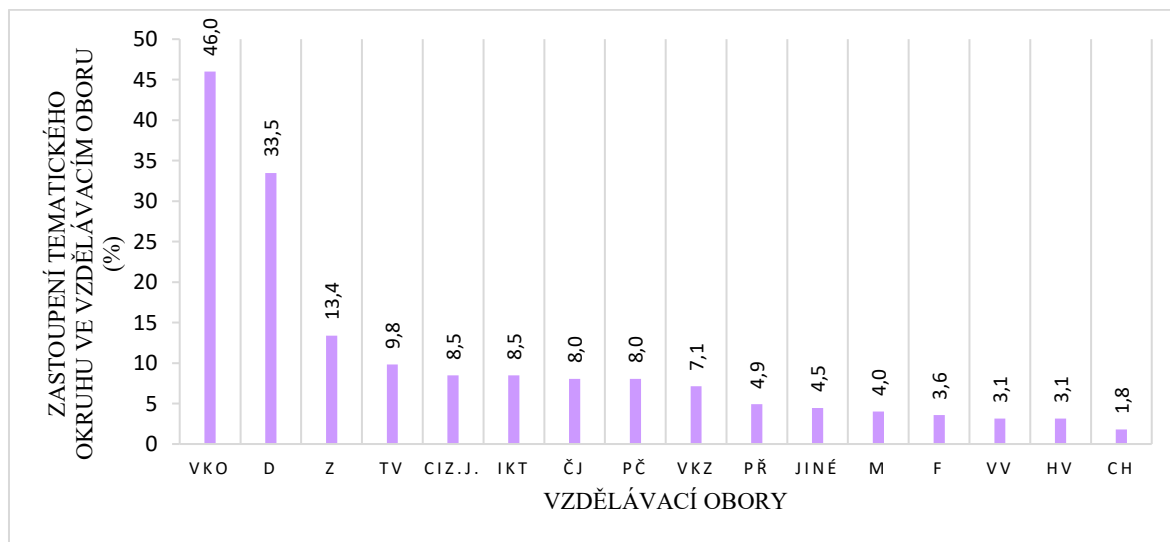
Tematický okruh Občanská společnost a škola

Zdroj: vlastní tvorba

Poznámka: 100 % = 224 (56 ŠVP * 4 ročníky)

Tematický okruh Občan, občanská společnost a stát

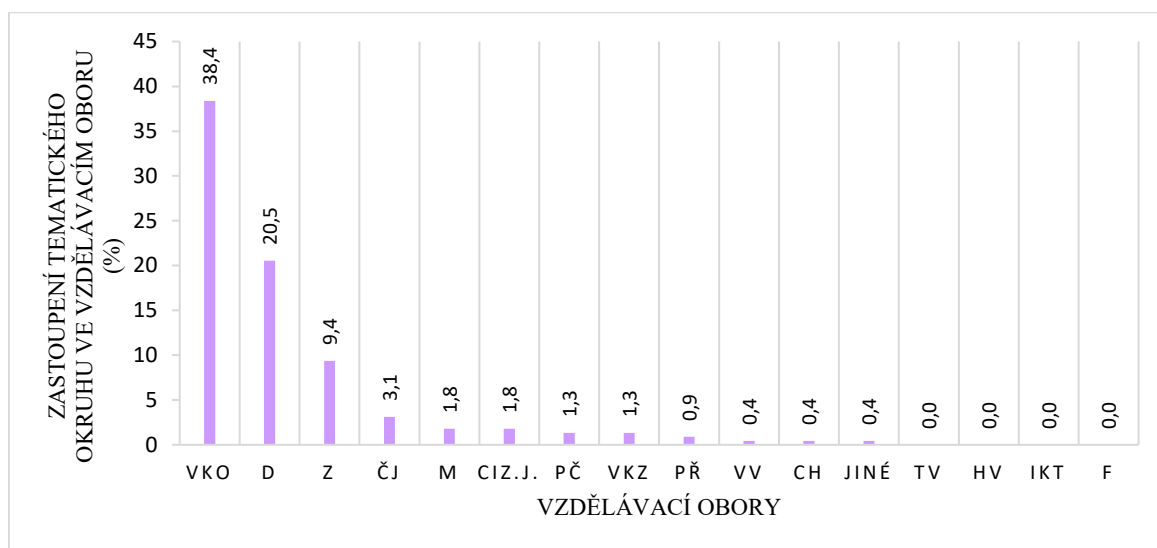

Zdroj: vlastní tvorba

Poznámka: 100 % = 224 (56 ŠVP * 4 ročníky)

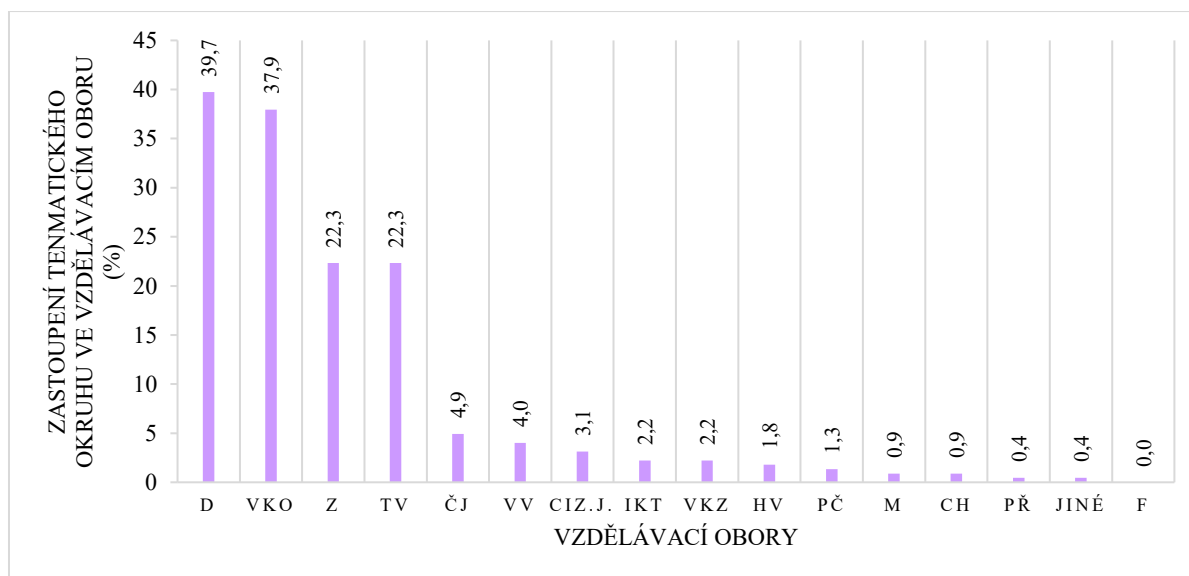
Tematický okruh Formy participace občanů v politickém životě

Zdroj: vlastní tvorba

Poznámka: 100 % = 224 (56 ŠVP * 4 ročníky)

Tematický okruh Principy demokracie jako formy vlády a způsobu rozhodování

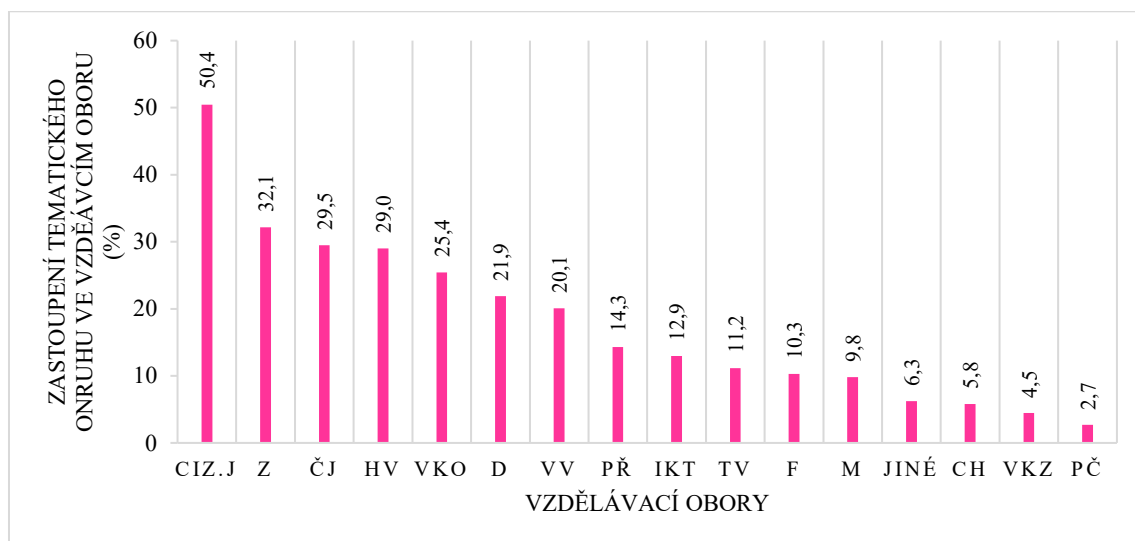

Zdroj: vlastní tvorba

Poznámka: 100 % = 224 (56 ŠVP * 4 ročníky)

Příloha 4: Podrobné grafy tematických okruhů průřezového tématu Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

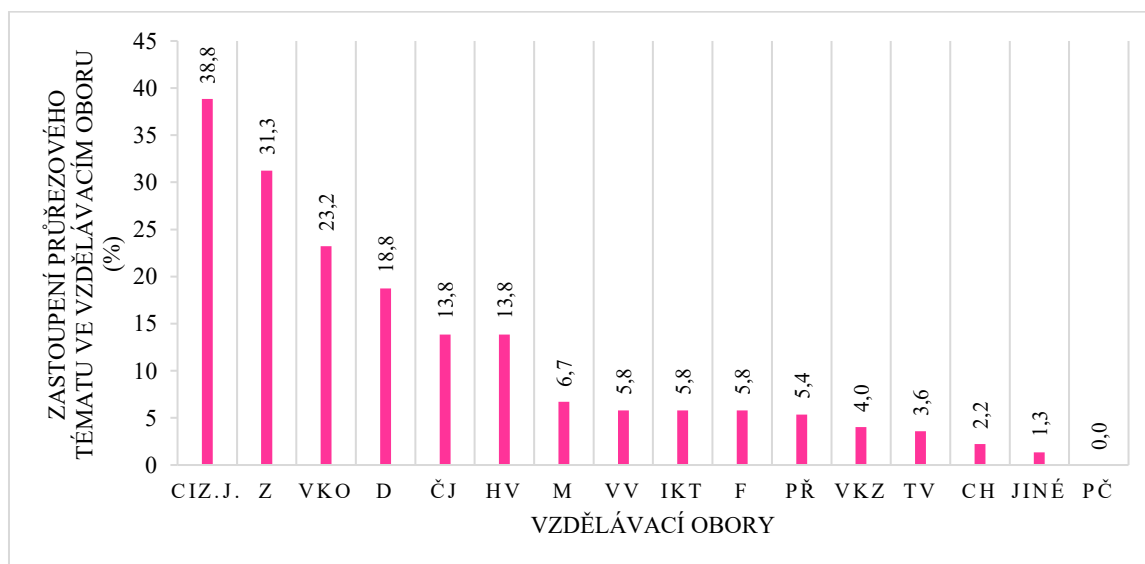
Tematický okruh Evropa a svět nás zajímá

Zdroj: vlastní tvorba

Poznámka: 100 % = 224 (56 ŠVP * 4 ročníky)

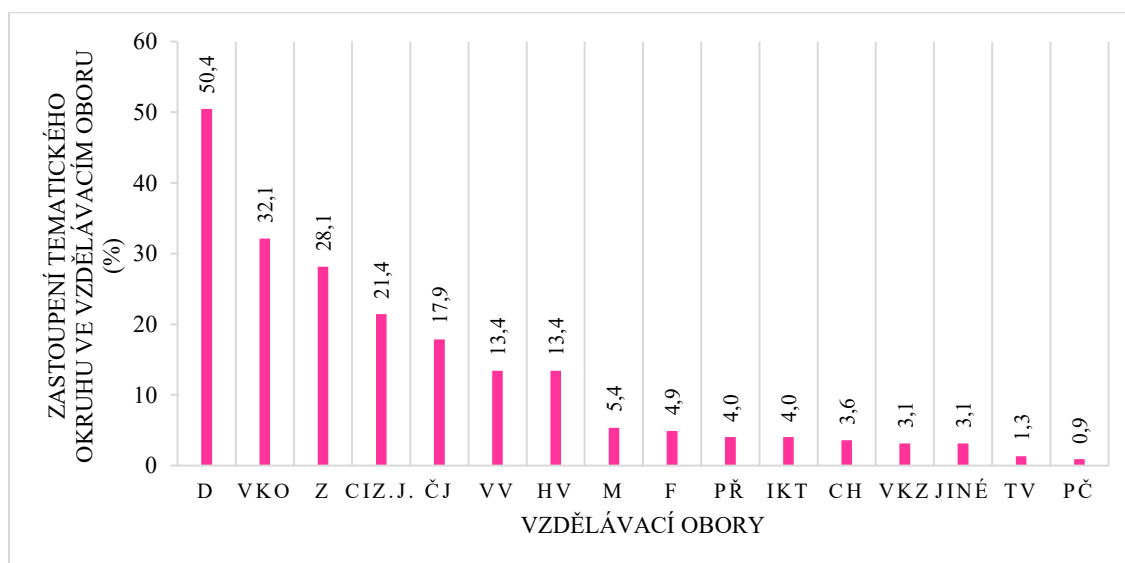
Tematický okruh Objevujeme Evropu a svět

Zdroj: vlastní tvorba

Poznámka: 100 % = 224 (56 ŠVP * 4 ročníky)

Tematický okruh Jsme Evropané

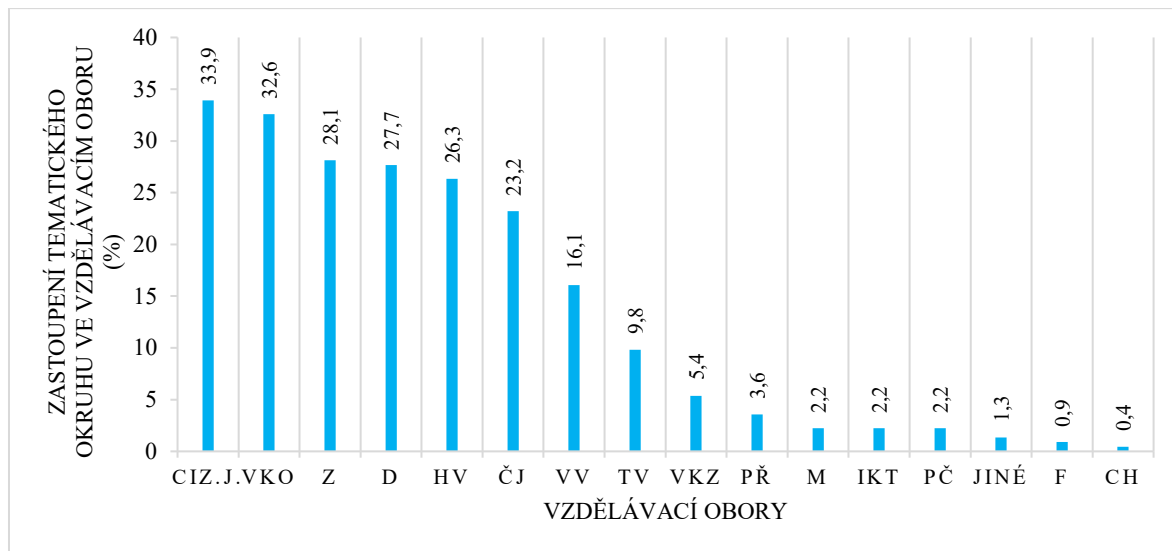

Zdroj: vlastní tvorba

Poznámka: 100 % = 224 (56 ŠVP * 4 ročníky)

Příloha 5: Podrobné grafy tematických okruhů průřezového tématu Multikulturní výchova

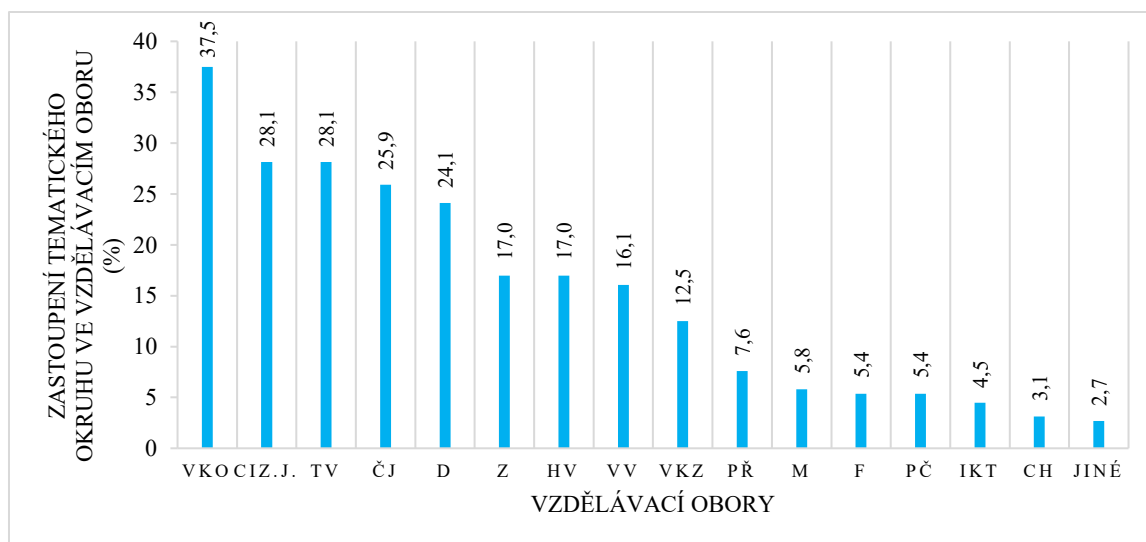
Tematický okruh Kulturní diferenciacie

Zdroj: vlastní tvorba

Poznámka: 100 % = 224 (56 ŠVP * 4 ročníky)

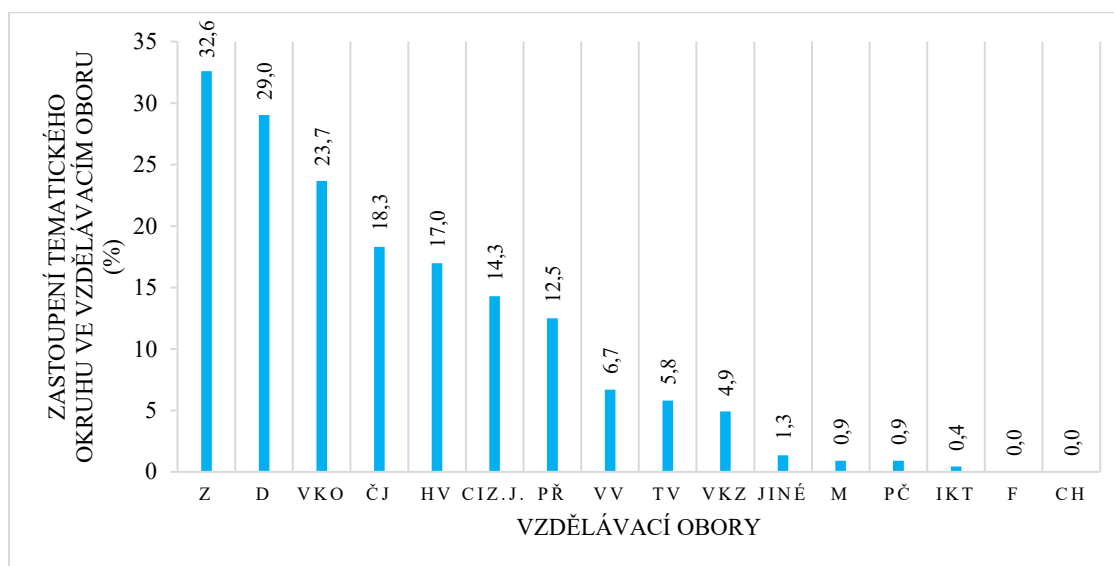
Tematický okruh Lidské vztahy

Zdroj: vlastní tvorba

Poznámka: 100 % = 224 (56 ŠVP * 4 ročníky)

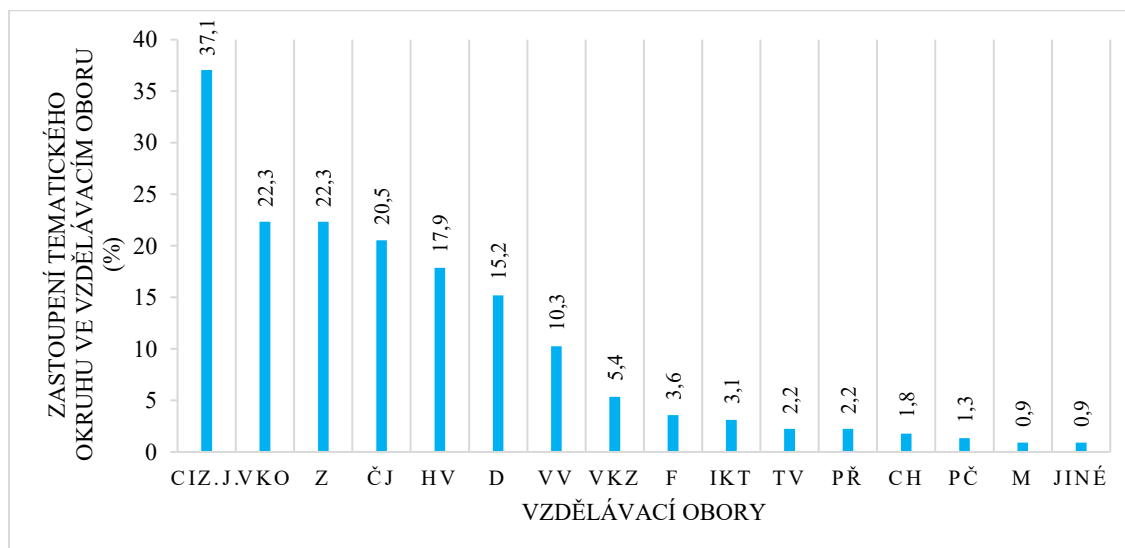
Tematický okruh Etnický původ

Zdroj: vlastní tvorba

Poznámka: 100 % = 224 (56 ŠVP * 4 ročníky)

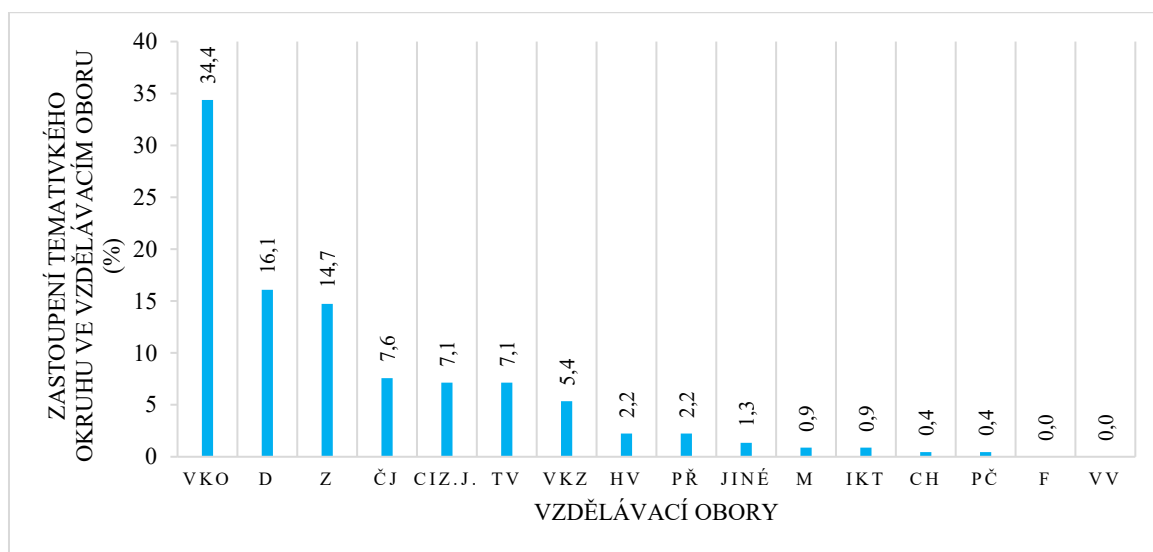
Tematický okruh Multikulturalita

Zdroj: vlastní tvorba

Poznámka: 100 % = 224 (56 ŠVP * 4 ročníky)

Tematický okruh Princip sociálního smíru a solidarity

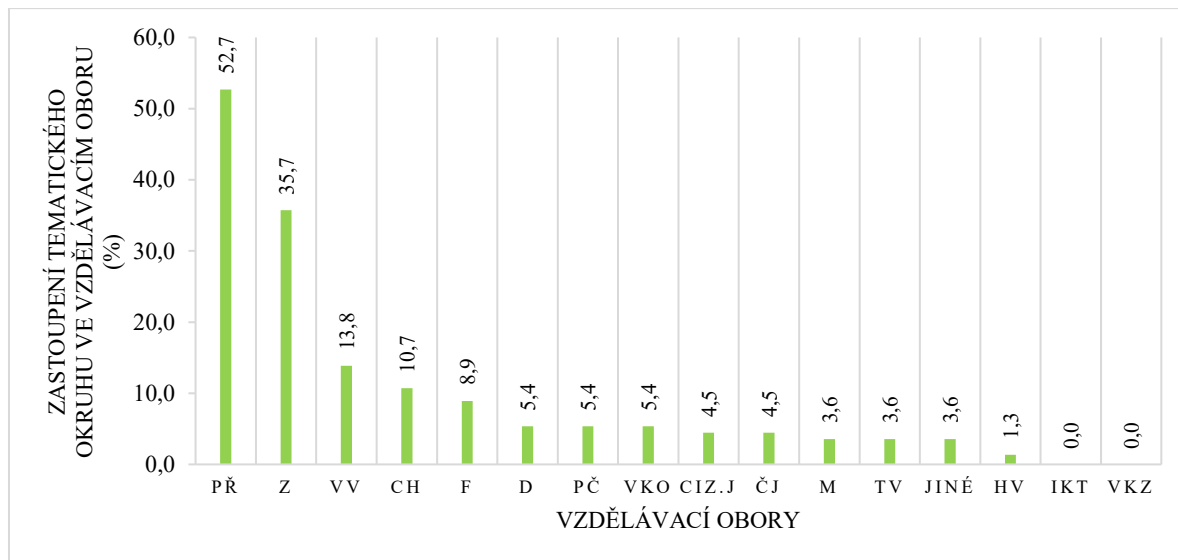

Zdroj: vlastní tvorba

Poznámka: 100 % = 224 (56 ŠVP * 4 ročníky)

Příloha 6: Podrobné grafy tematických okruhů průřezového tématu Environmentální výchova

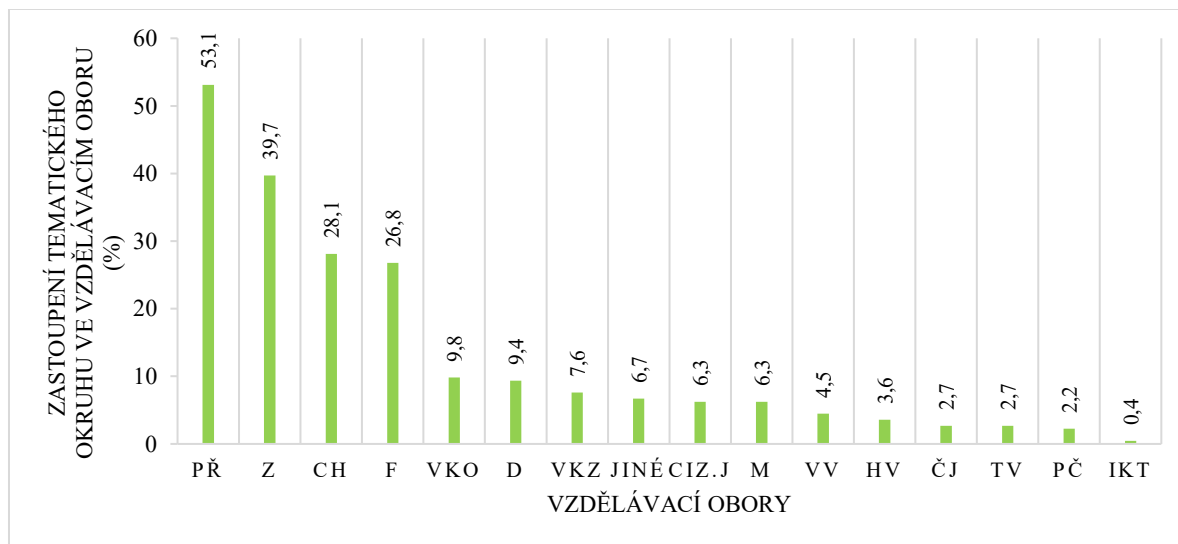
Tematický okruh Ekosystémy

Zdroj: vlastní tvorba

Poznámka: 100 % = 224 (56 ŠVP * 4 ročníky)

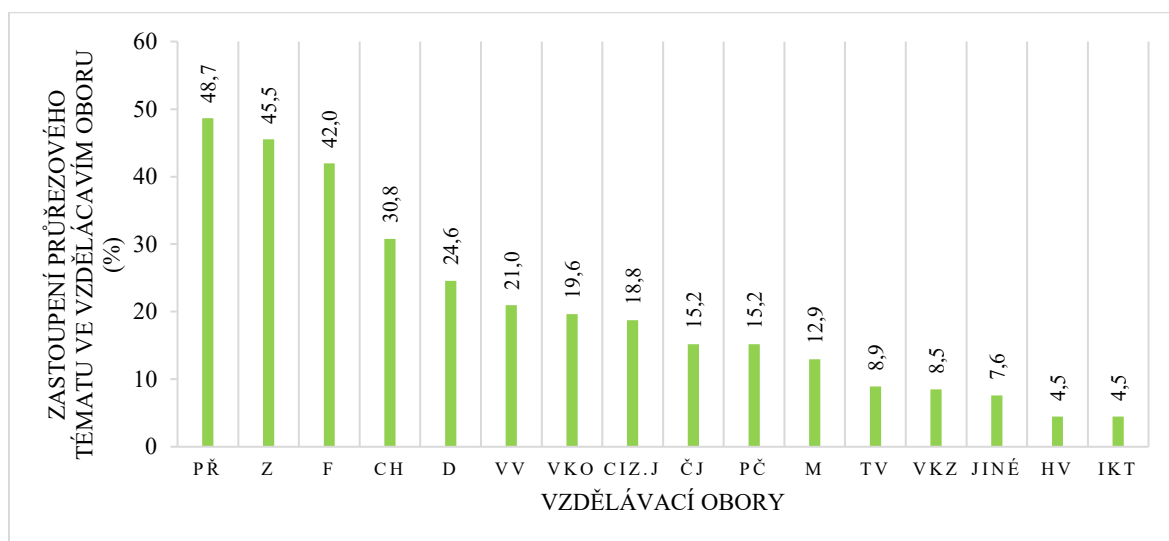
Tematický okruh Základní podmínky života

Zdroj: vlastní tvorba

Poznámka: 100 % = 224 (56 ŠVP * 4 ročníky)

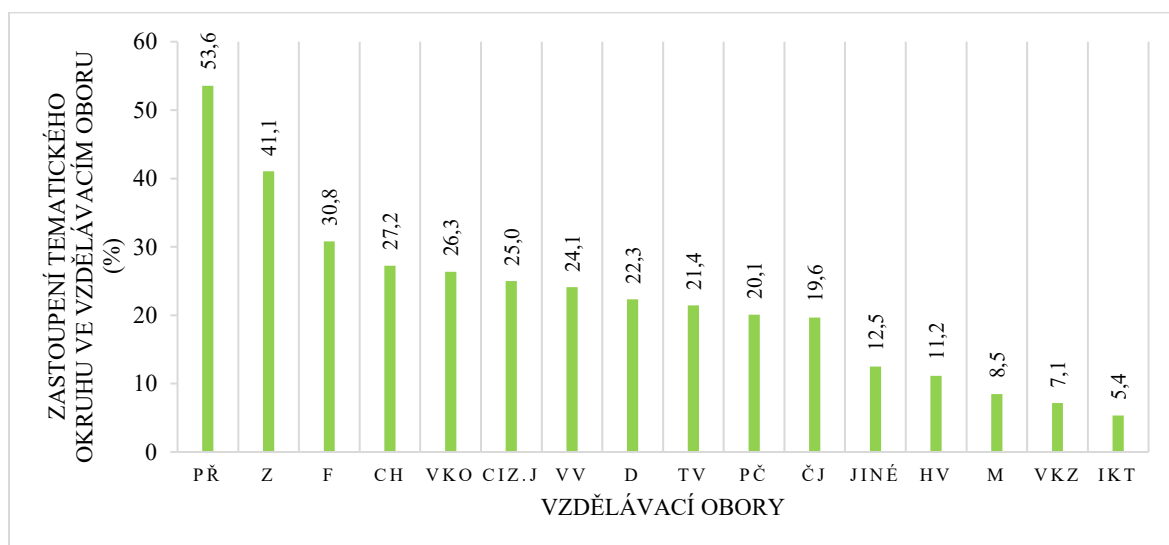
Tematický okruh Lidské aktivity a životní prostředí

Zdroj: vlastní tvorba

Poznámka: 100 % = 224 (56 ŠVP * 4 ročníky)

Tematický okruh Vztah člověka a prostředí

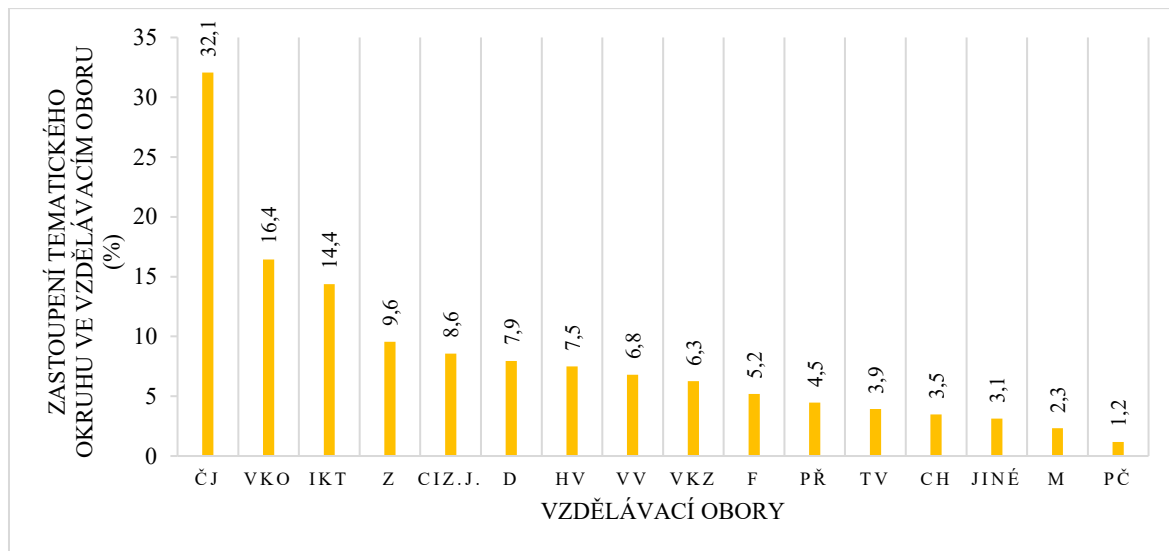
Zdroj: vlastní tvorba

Poznámka: 100 % = 224 (56 ŠVP * 4 ročníky)

Příloha 7: Podrobné grafy tematických okruhů průřezového tématu Mediální výchova

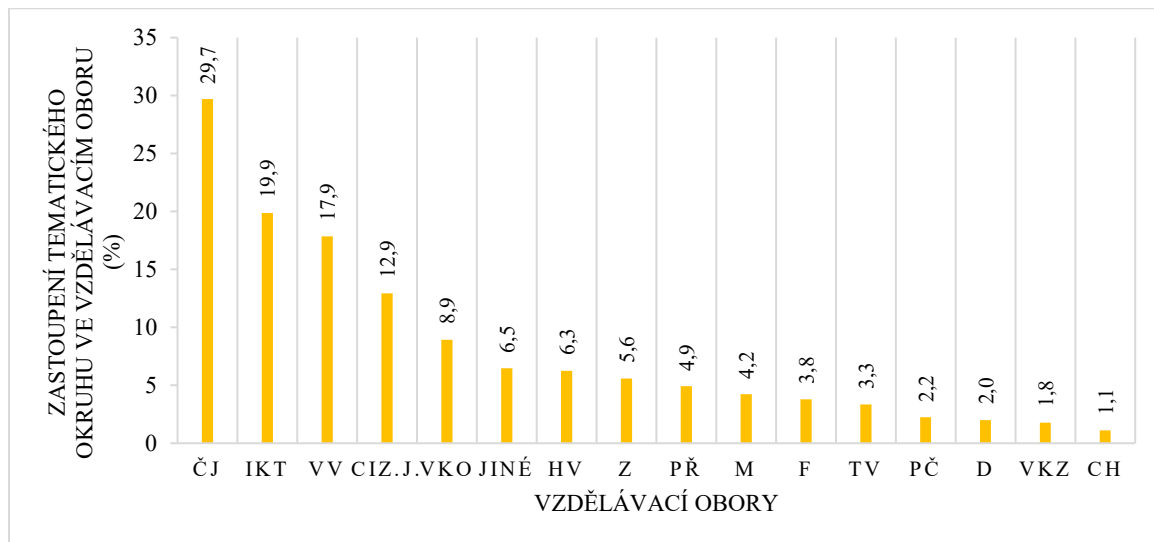
Tematický okruh Reciproční činnosti

Zdroj: vlastní tvorba

Poznámka: 100 % = 1120 (56 ŠVP * 5 tematických okruhů * 4 ročníky)

Tematický okruh Produktivní činnosti

Zdroj: vlastní tvorba

Poznámka: 100 % = 448 (56 ŠVP * 2 tematické okruhy * 4 ročníky)